

ека Зографска
ивна Банка

Година VIII.

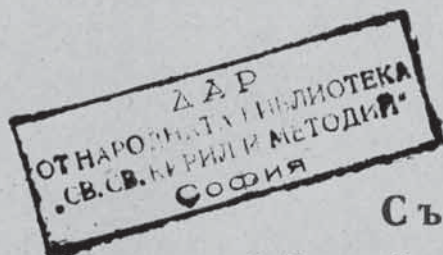
София, Октомврий 1936 г.

Книга 8. (78)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Методи Кусевъ — отъ Благой Димитроаъ.
2. Митрополитъ Методий Кусевъ — отъ Любомиръ Бобевски.
3. Методий Кусевичъ — Изъ сборн. „Солунъ“.
4. Митрополитъ Методи Кусевъ — отъ свещ. Юрд. Ангеловъ.
5. Дѣдо Методий Кусевъ и неговитѣ заслуги презъ 1876 г. — Константинъ Величковъ.
6. † Димитъръ Миновъ Станишевъ.
7. Сражението надъ с. Щърково — Преспанско презъ Илинденското въстание — отъ А. Евтимовъ.
8. Коста Василевъ — отъ Ил. Биолчевъ.
9. Изъ живота на четитѣ — отъ Г. Ив. Бѣлевъ.
10. Пощенската служба при Вътрешната Македоно-одринска революционна организация преди Илинденъ — отъ Лазо Т. Киселинчевъ.

До г. г. абонатитѣ

Редакцията на списание Илюстр. „Илинденъ“ моли най-почтително г. г. абонатитѣ да побързатъ да внесатъ абонамента си за текущата VIII година и да улеснятъ по тоя начинъ нейната задача — да подобрява все повече и повече списанието.

Голѣма частъ отъ г. г. абонатитѣ не сж се издължили и това се явява голѣма прѣчка за правилния ходъ на списанието.

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“, № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщение съ окржнo № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“, 5. — Sofia, Bulgarie

МЕТОДИЙ КУСЕВЪ

I. Образование, саморазвитие и дейность

Семейството на дѣдо Методия е кореняшко Прилепско семейство. Роденъ е въ 1838 г. и свѣтското му име е *Тодоръ Йовчевъ Кусевъ*. Сиракъ по баща още отъ двегодишната си възраст той, сестра му и четримата му братя сж били отгледани отъ майка имъ съ много трудъ и мжка.

Всичко, което така рѣзко е различавало Методия отъ съвременитѣ му дори до 1884 год. той го е добилъ чрезъ голѣмъ трудъ и усрдно самообразование. Немалко сж му спомогнали въ това отношение честитѣ му сношения и дълги разговори и беседи съ такива блѣскави негови съвременници, като Димитъръ Миладиновъ, Григоръ Пърличевъ, Кузманъ Шапкаровъ и Джинотъ, които сж учителствували въ Прилепъ. Голѣмъ любител на богословието, Методий е зналъ наизустъ цѣлия български преводъ на библията и то така изтънко, че е могълъ да спори съ всѣкиго по разни библиейски въпроси. Устройвалъ е на протестантски пастистри публични диспути, сразявалъ ги е и съ това ги пропждалъ за винаги отъ този градъ. На това му спомогнало, между другото, и свършеното познаване на Платоновия катихизисъ. Презъ 1875 г. видѣхъ съ очитѣ си, какъ той срази Тонджорова и другаритѣ му въ

Пловдивъ, като привеждаше доказателства изъ разни мѣста отъ библията „Ясни като звезди“, както обичаше той да титулува тѣзи доказателства.

По таквъ начинъ Методий е станалъ „необоримъ стражъ на вѣрата и народността на прилепчани“, както пише дългогодишниятъ прилепски учител (отъ 1866 до 1878 год.) Никола Ганчевъ Еничеревъ въ книгата си: „Възпоменания и бележки“.

За Методий отъ 1866 г. ето какво намираме въ тази книга;

„Тодѣ И Кусевъ бѣ момъкъ на 21—22 год. възраст, съ срѣденъ ръстъ, глава голѣма и изпъкнала напредъ, повечето гола, носъ голѣмъ, орловъ, очи малки, впити и много свѣтли, снага мускулеста, която мжчно можеше да обори нѣкой, гласъ благъ, ясенъ, звънливъ, при това решителенъ и буенъ. При тия тѣлесни качества, като се има предъ видъ още, че той бѣ надаренъ съ рѣдки душевни способности, лесно може да си представи всѣки, като каква величествена личность е билъ Тодѣ Кусевъ презъ това време. Ако и да бѣ се училъ само въ при-

лепското гръцко училище, но постоянното му занимание, голѣмото му любопитство да знае всичко, което види и чуе, бѣ му наваксало много. Той знаеше наизустъ цѣлия Платоновъ катихизисъ, всички съчинения на Раковски, Славейковата гайда, бъл-

гарската история на Кръстевич и свободно четеше и пишеше по славянски, български и гръцки“.

Методий е бил търговец и през всичкото си свободно време непрекъснато е писал ту писма на многобройните си приятели и познати, ту дописки за Цариградският български вестници. Спомнявам си за една такава писана на прилепско наречие и печатана във в. „Македония“ с подпис: „единъ прилепски гюптинъ“. Като напада гърците, за дете сж искали отъ европейците да имъ целуватъ ръцетъ, за дете имъ сж дали свѣтлина, поканва ги тѣ — гърците — предварително да целунатъ краката на гюпците, защото тази свѣтлина сж я взели отъ тѣхъ. Дописката се отличаваше съ оригиналната си духовитостъ и развесели всички що я четоха.

М. К. е основател, крепитель и ораторъ на Прилепското читалище, което е принесло неоценими заслуги за възраждането, закрепването и процъветаването на българщината въ прилепско и битолско. За това читалище, открито презъ пролѣтътъ на 1867 година Методий пише: „вториятъ просвѣтителенъ центъръ бѣ читалището, образувано и отворено отъ насъ. Между другото, въ него се обучаваха, подъ наше ръководство, младежитъ да беседватъ и да държатъ публично речи“.

Пакъ презъ сжщата 1867 г. и пакъ по негова инициатива при читалището е било открито и недѣлно училище, което сгруппирало въ едно не само младежитъ, но и мнозина отъ възрастните граждани.

„Тод. Йов. Кусевъ е оставилъ неизгладими спомени между своите съотечественици отъ всички народности. Той е гордостъта на Прилепъ. Прилепчани съ горестъ си спомнятъ за Т. Кусевъ“ пише Ганчевъ по поводъ откъсването на Методия отъ Прилепъ.

II. Методий Кусевъ и църковно-народния съборъ въ Цариградъ презъ 1871 година

Въ църковно-народния съборъ, свиканъ въ началото на 1871 год., за да изработи устава на Българската екзархийска църква, сж били поканени само делегати отъ изрично споменатите въ фермана екзархийски епархии, но не и отъ тѣзи, въ които е трѣбвало да се извършатъ, съгласно чл. 10 отъ сжщия ферманъ, преброявания. По такъвъ начинъ отъ македонските епархии само велешката е дала делегати. При все това, делегати на македонските епархии сж били избрани и тѣзи делегати най-рано сж стигнали въ Цариградъ, но тѣ не сж били допуснати въ залата на събора, а сж стояли въ предверието. Тамъ ги е сварилъ дѣдо Методий, който е закѣснѣлъ съ пристигането си два дена. Обаче не останалъ при тѣхъ, а се вмѣкналъ въ събранието, ужъ да представи пълномощието си, а въ сжщностъ да протестира за недопускането на македонските делегати въ църковно-народния съборъ и е държалъ пламенна речъ, за която Симеонъ Радевъ (Мак. библ. кн. 9, стр. 412/415 пише:

„Методий нахвърли историята на народното движение въ Македония, описа борбитъ срещу еленизма, борби жестоки и славни, подобни на които никой отъ българските земи не бѣ водила и следъ това, обръщайки се срещу делегатите ги запитал: „Сж какво право вие ще откажете да ни приемете тука? Не сме ли и ние толкова българи, колкото и вие? Издаде се ферманъ за създаване на българска църква. Е, добре, ние искаме този ферманъ за насъ. Кой може да се противопостави на това?“ „Методий, който до дълбока старостъ бѣ отличенъ ораторъ, тогава бѣ пламенно красноречивъ. Той смути дълго събранието и го завладѣ въ нѣколко мига“.

Тази пламенна речъ на дѣдо Методий е разплакала цѣлия съборъ, и по предложение на Гаврилъ Кръстевичъ, македонските делегати сж додуснати по особено тържественъ начинъ да участвуватъ въ събора.

„Обединението на българите получаваше по този начинъ — пише Симеонъ Радевъ — легаленъ изразъ и отбелязваше своята първа победа“.

„И се сбѣднаха думите на Ганчева, казани въ споменатото по-горе негово съчинение: *така напълнена тази батерия (думата е за дѣдо Методия) чакаше само сгоденъ случай за да издаде голѣмия си блъсъкъ, а такъвъ случай скоро се появи въ църковно-народния съборъ въ Цариградъ*“.

Очевидно, при изричната заповѣдъ на великия везиръ да участвуватъ въ събора само делегати отъ поименно изброените въ фермана екзархийски епархии и по настроение на болшинството отъ делегатите, много сходно съ настроението спрямо македонските българи на нѣкои сегашни български срѣди, само Методий можеше да направи това чудо: *да сжкруши това съпротивление, като се допуснаха въ събора и делегати на македонските епархии. Само тази заслуга на дѣдо Методий стига, за да го постави между най-достойните синове на българското племе*.

III. Методий Кусевъ и неговите велики заслуги презъ 1876 година

Методий, който отъ 1873 г. до 1880 г. бѣ протосингелъ въ Пловдивската митрополия, можа да събере по таенъ начинъ най-голѣми подробности по кланетата въ Батакъ и Перущица презъ 1876 г., и звѣрствата и жестокостите на башубозците и редовната войска, надъ тракийските българи при потушаване на Априлското въстание. Тѣзи сведения ги отнесе той въ Цариградъ и ги предаде на Лонга и Вошбърна, съ чието съдействие ги направи достояние на цѣлъ свѣтъ и по такъвъ начинъ се допусна Руско-турската война и дойде свободата на България.

Тази голѣма заслуга на Методия презъ 1876 г. бѣ добре известна на всички въ екзархията и всички гледаха на него като на Богъ; той бѣ най-популярния българинъ и подъ негова команда бѣ цѣлата екзархия. При единъ случай, който ще се опише въ главата на Цариградската конференция, Антимъ забрави, че е високъ турски чиновникъ и послуша Методия, което му коштува не само званието екзархъ, но бѣ и заточенъ въ Анкара.

Но измръха старите поколения и дойдоха нови, които приписаха тази голѣма заслуга на Методия на други. Даже Величковите писания по сжщия въпросъ не можаха да повлияятъ. Азъ самъ, заетъ отъ математиката, не знаехъ какво се е писало отъ едни или отъ други по сжщия въпросъ. Чакъ въ 1929 г., когато случайно видѣхъ, че даже Академията на науките въ едно отъ изданията си приписва другиму великата заслуга на Методия, сепнахъ се и се завзехъ лично да разкрия самата истина. Азъ си спомнихъ срещата си презъ 1876 г. въ черквата Св. Стефанъ въ Цариградъ съ Хр. Павловъ, по-после председателъ на Върховния касационенъ съдъ, и думите му отправени къмъ мене: „Иконите на тази черква трѣбва да се махнатъ и да се замѣнятъ съ една единствена икона: тази на дѣда Методия, на която трѣбва да се кланя цѣлия български народъ“, — и се ужасихъ. О, дѣдо Методия, какъ бѣ възможно да се забравятъ ве-

ликитъ ти заслуги и не само това, но и да се приписватъ тѣ другиму!

Какъ, где и отъ кого е станало разкритието на турскитѣ звѣрства, читателитѣ ще се увѣрятъ, като прочетатъ писменитѣ свидетелства на главнитѣ действащи лица отъ онази далечна епоха:

а) Свидетелството на самия Методия, извлечено отъ кратката му автобиография

„Когато стана Априлското възстание, успѣхъ чрезъ свои довѣрени, самоотвержени хора да събере точни сведения за изгарянето на 41 села и избиването на много мъже, жени и деца. Чрезъ телеграфическа заповедъ отъ Цариградското правителство митрополитъ Панаретъ биде извиканъ въ Цариградъ и азъ го придружихъ, като занесохъ събранитѣ сведения за турскитѣ жестокости и кланета. Съ професоритѣ отъ Робертъ колежъ се познавахъ отблизко още отъ църковния съборъ, въ който бѣхъ делегатъ отъ Битолската епархия. Явихъ се при тѣхъ за тѣхно най-голѣмо очудване, понеже пътуването на българи презъ това време бѣ много затруднено и въ физическия кабинетъ на колежа, въ присѣдственото на всички професори разправихъ за извършенитѣ отъ турцитѣ звѣрства и кланета надъ българското племе. Мнозина отъ тѣхъ плакаха и особено директорътъ Вошбърнъ и дѣдо Лонгъ. Поиска се писмено изложение на разказаното. Бѣше готово. Преведе се на английски. Адвокатъ Пиарсъ, кореспондентъ на „Дейли Нюзъ“, го протелеграфира на този вестникъ, а преписи отъ сжщото писмено изложение се изпратиха на Гладстонъ, Форстъръ и др.“

Това събитие е станало на 8 юний 1876 година (ст. стилъ).

б) Свидетелство на Константинъ Величковъ

Предаваме го въ II-та часть на списанието подъ заглавие: „Иди задо мною сатана“.

в) свидетелство на професоръ Панаретовъ

Понеже единъ отъ тѣзи, що приписваха другиму заслугата за съобщенията въ Робертъ Колежъ по кланетата, твърдѣше, че „непознато лице отъ Пловдивъ е съобщило на Лонга автентични сведения по тѣзи кланета и че презъ сжщия частенъ пжтъ той — Лонгъ — получавалъ допълнителни сведения и още че Д-ръ Лонгъ ги билъ повѣрвалъ, съобщилъ ги билъ на Вошбърна и после на Пиарсъ, — професоръ Панаретовъ пише:

„Никое непознато лице отъ Пловдивъ не е съобщило на Лонга „автентични сведения“ за кланетата. Ако да имаше такъво нѣщо Д-ръ Лонгъ безъ друго щѣше да го съобщи на Д-ръ Вошбърнъ и азъ щѣхъ да го науча отъ двамата, защото по този въпросъ тѣ обикновено се свѣтвяха съ мене и ми искаха новини. Никого не съмъ чувалъ било отъ единия, било отъ другия, че е имало съобщение до Д-ръ Лонгъ отъ непознато лице, нито съмъ виждалъ такова съобщение“.

Само по себе си се разбира, че това, което г. Матеевъ разправя, е несъстоятелно и невѣроятно. Д-ръ Лонгъ и Д-ръ Вошбърнъ, а още повече Д-ръ Пиарсъ, искусенъ адвокатъ и опитенъ журналистъ, не бѣха лекоумни и лековѣрни хора да се довѣрятъ на сведения отъ непознато лице, безъ да знаятъ, че това лице лъже или казва истината. Тъ повѣрваха на сведенията, не защото нѣкакво непознато лице имъ ги съобщило, а защото идѣха

отъ официални мѣста отъ екзархията и защото екзарха гарантираше за тѣхната вѣрность и автентичность“.

Съ това г. Панаретовъ опровергава безъ остатъкъ автора на измислицата за непознатото лице и за по-последнитѣ му вариации.

Изброенитѣ по-горе писмени свидетелства за великата заслуга на Методия презъ 1876 г. сж твърдени, защото сж свидетелства на главни действащи лица отъ онази далечна епоха. Професоръ Панаретовъ е билъ посредникътъ между Методия и Робертъ Колежъ и по взаимно споразумение между тѣхъ е станала срещата въ Робертъ Колежъ на 8 юний (с. с.) день вторникъ. Величковъ е билъ до 18 юлий въ Одринския затворъ, а следъ тази дата е билъ въ Цариградъ и е билъ членъ въ комитета, основанъ и председателствуванъ отъ Методия, и служилъ като преводчикъ на Методия предъ посланицитѣ. Следователно, Константинъ Величковъ е стигналъ въ Цариградъ 40 дни следъ предаването на сведенията въ Робертъ Колежъ и 24 дни следъ излизането имъ въ „Дейли Нюзъ“. Възприелъ ги още пресни, пресни. На това трѣбва да се отдаде възторгътъ му при описването имъ.

На този комитетъ членове сж били още Максимъ Пеловъ, Христо Павловъ, професоръ Панаретовъ и Георги Тишевъ.

Горнитѣ свидетелства за великата заслуга на Методия по разкриването на турскитѣ звѣрства презъ априлското възстание предъ професоритѣ на Робертъ Колежъ и съ тѣхното съдействие предъ общественото мнение въ Англия и другаде, се потвърждаватъ още отъ професоръ Иречекъ, отъ Д-ръ Томовъ, старъ другаръ и съратникъ на Лонга отъ ония далечни времена, отъ Кочо х. Колчовъ, единъ отъ авторитѣ на Априлското възстание, и отъ други източници, все отъ ония времена.

Дѣдо Методий бѣ човѣкъ съ силна воля и съ огромна енергия, които не го оставиха даже до края на живота му. За насъ, които сме съвременници на ония далечни времена и които още тогава сме гледали на него, като на феноменъ, той бѣ свѣрхчовѣкъ. За него нѣмаше нищо невъзможно. Погледнете на аязмото, създадено отъ него въ гр. Стара-Загора върху голи и пусти баири, и ще се увѣрите въ това. На една отъ панихидитѣ въ черквата „Св. Кирилъ и Методий“, въ гр. София, покойниятъ Василь Димчевъ, бившъ тогава Старо-Загорски народенъ представител, въ речъта си, която за втори или трети пжтъ тогава му държа при подобни случаи, покрай друго, каза, че за Методия нѣмаше нищо невъзможно. Ако би рекълъ да посади върху плочитъ отъ пода на черквата нѣкое дърво, то това дърво щѣше непременно да поникне“.

IV. Дейность на дѣдо Методия презъ време на цариградската конференция презъ 1876 год.

Първоначалната целъ на тайния комитетъ, за който става по-горе дума, е била: „да събира сведения за ужаснитѣ кървави събития въ Румелия и да ги съобщава, гдето следва. Въ този комитетъ се реши да се изпратятъ Марко Балабановъ и Драганъ Цанковъ въ Европа“. По-после, при цариградската конференция, тази задача на комитета се е разширила, като за удобство и по-голѣма експедитивность самия комитетъ е излжчилъ отъ себе си три секции: за статистика, за картографство и за съставяне проекта съ исканията на българитѣ,

който проект е билъ поисканъ отъ екзархията отъ самата конференция.

Екзархийскиятъ проектъ, следъ изработването му и одобрението му отъ цѣлия комитетъ, председателствуванъ отъ Антима, билъ предаденъ на Величкова, който го превелъ на френски и го преписалъ въ 6 екземпляра: по единъ за всѣки отъ 6-тъ посланици на Великитѣ сили. Особени делегации сж поднесли на посланниците по единъ екземпляръ отъ проекта и по тоя начинъ станалъ е този проектъ достояние на конференцията.

Въ секцията по статистика членове сж били: Дѣдо Методий, К. Велрковъ и едно вѣщо лице (Макс. Пеловъ, автоб., стр. 20). За работата на тази секция намираме доста подробности въ автобиографията на дѣдо Методия „Македонски прегледъ“, год. II кн. IV. стр. 85).

„Ние публикувахме въ цариградския вестникъ „Курие д'Орианъ“ изработена отъ насъ статистика на населението отъ Европейска Турция, (България, Тракия и Македония), която се издаде и въ особена брошура на френски езикъ и бѣ разпратена на консули, посланници, кореспонденти и по цѣла Европа. Върху нашата статистика се изработи картата, по която конференцията опредѣли границитѣ на автономна България. Тия граници влѣзоха и въ основаата на Санъ-Стефанска България. Въ изработването на картата взеха живо участие и рускиятъ консулъ Цертелевъ и американскиятъ консулъ Скайлеръ“.

Картата на Синве, преподавателъ въ Мектеби Султание, за България, Тракия и Македония, сж прекалено преувеличаване на грѣцкия елементъ въ тѣзи области, съставена по фалшиви данни на Патриаршията, биде отхвърлена отъ конференцията. Това стана, следъ като самъ Синве, чрезъ колонитѣ на „Курие д'Орианъ“, призналъ нейната фалшивостъ и публично се отказалъ отъ нея (Макед-прегл., год. II кн. IV, стр. 86). За този резултатъ не малко спомгнахъ и азъ лично чрезъ съставяне на статистики за каазитѣ отъ Южна Македония, за което и получихъ благодарността на Антима въ присѣствіето на дѣдо Методия, архим. Йосифа, по-после български екзархъ, и Георги Груевъ. Думитѣ на Антима: „никога българския народъ нѣма да забрави тѣзи ваши заслуги“ и сега, следъ 60 години, още звучатъ въ ушитѣ ми.

„Екзархийскиятъ проектъ“, пише Максимъ Пеловъ, „най-после билъ приетъ отъ конференцията“ (стр. 21).

Конференцията, която е имала много частни заседания, безъ участието на турски делегати, е открила официалнитѣ си заседания само следъ пълното споразумение между представителитѣ на 6-тъ европейски сили (стр. 21). Първото официално заседание е станало на 11. XII. 1876 г. (Дим. Чешмеджиевъ, Царигр. конф., стр. 27) и е било председателствувано отъ Сафетъ паша, турски министъръ на външнитѣ работи. Въ това заседание е билъ внесенъ приетия отъ всички въ частнитѣ заседания на конференцията „проектъ за реформи въ възстаналитѣ турски провинции“ и станали по него де дебати (Чешмеджиевъ, стр. 30).

Обаче, всрѣдъ дебатитѣ 101 топовни гърмежи възвестиха, че въ Турция е провъзгласена конституция (Чешм., стр. 30) и пропадна всичко. Конференцията биде закрыта на 8. I. 1877 г. (Чешм. стр. 52)

Заедно съ окръжното, съ което се съобщавало въвеждането на конституционно управление въ

Турция, е била изпратена наредба да се поканятъ общинитѣ да изпратятъ до високата порта благодарствени адреси, въ които изрично да поменуватъ че повече нищо друго не искатъ. Съ други думи, да отрекатъ решенията на конференцията, като вече безпредметни (Макс. Пеловъ, стр. 22). Подобни адреси се искаха главно отъ българитѣ, за които и бѣ свикана конференцията. Започна се борба между комитетъ на Методия и Мидхадъ паша. Коварнитѣ планове на Мидхадъ паша бѣха осуетени отъ този комитетъ („Духовна култура“, кн. 37, стр. 101). Той — комитетътъ — написа и разпрати въ Пловдивъ, Сливенъ, Стара-Загора и другаде предпазителни съобщения, за да не се подписватъ никакви махзари съ съдържание, че сж доволни отъ положението, защото съ това ще побъркатъ на конференцията. Тия съобщения на комитетъ изпревариха окръжното на Мидхадъ паша и осуетиха коварнитѣ замисли на този паша („Дух. култура“, 38, 101). Не подписаха подобни махзари и Антимъ и Панаретъ и неговия викарий Гервасий, на когото между другото бѣ писано: „Ржката да ти отсекашъ, но махзаръ да не подписвашъ“ — „Антимъ е билъ въ течение по тази дейностъ на комитетъ („Дух. култура“, 37, 101). Сжщиятъ комитетъ (по право лично Методий) е осуетилъ и отиването на Екзарха въ Великия мезлишъ, свиканъ отъ Мидхадъ паша, за да благодари на Султана за даруваната конституция и да отхвърли решенията на конференцията, и съ това нанесълъ на този паша още по-страшенъ ударъ (Величковъ, Т. I. стр. 218—230).

Голѣми подробности по тази работа ни дава Величковъ въ томъ I отъ съчинения си въ главата „Решителни моменти“ и ние препращае читателитѣ къмъ тази глава. Отъ тамъ на читателитѣ ще стане съвсемъ ясно, колко велики сж заслугитѣ на Методия къмъ българския народъ презъ тази злочеста 1876 година.

Дойде Санъ-Стефанския договоръ и, като се върваше, че съ българския въпросъ се свърши, Екзархията се премѣсти въ България. Но следъ Санъ-Стефано дойде Берлинъ и българския народъ биде разпокъсанъ. Въмѣсто цѣлокупенъ народъ подъ турска властъ, изникнаха: княжество до балкана, Източна Румелия въ Северна Тракия, Моравско подъ Сърбия, Добруджа подъ Ромъния и цѣла Македония и Южна Тракия подъ Турция. Тогава азъ бѣхъ още въ Цариградъ и свидетелствувамъ, че многобройната македонска колония въ този градъ бѣ изпаднала въ отчаяние. Предстоеше на македонскитѣ българи да попаднатъ отново подъ властта на грѣцкото духовенство, съ което тѣ дълго време водиха ожесточени борби, нѣщо недопустимо за тѣхъ. Това отчаяние достигна до крайнитѣ размѣри, когато се узна, че руситѣ, като считали, че съ създаването на княжеството се туря точка и на църковния въпросъ, по никой начинъ не разрешавали на Екзарха да се завърне въ въ Цариградъ.

Тѣмко въ това време — това бѣ къмъ срѣдата на августъ 1878 г. — дойде отъ Пловдивъ въ Цариградъ дѣдо Методий Кусевъ, тогава протосингелъ на Пловдивската митрополия и веднага свика на съвѣщание въ салона на читалището, което се помѣщаваше въ горния етажъ на църквата Св. Стефанъ, първенцитѣ на Цариградскитѣ македонски българи и други общественици. На това събрание азъ бѣхъ писарьтъ. Дѣдо Методи, като изложи прѣчитѣ за възвръщането на Екзарха въ Цари-

градъ, постави на разискване въпроса за бъдещето на Македония въ църковно отношение. Следъ дълги горещи дебати, при които главни оратори бѣха дѣдо Методий, Наумъ Спространовъ, Шапкаревъ и нѣколцина други, събранието, за голѣмо недоволство на Архимандритъ Теодосий, по-после Скопски Митрополитъ, но тогава Екзархийски представителъ въ Цариградъ, съ седалище при черквата Св. Стефанъ въ Галата и горещъ привърженикъ на православието, взе следното решение:

Да се помолѣ писмено Негово Блаженство да се завърне въ Цариградъ и да възстанови Екзархията и ако въ двумесеченъ срокъ той това не направи, то цѣла Македония да мине подъ ведомството на Папата — като прегърне унията.

Въ сжщото събрание се избра комисиия, която да отиде при австрийския посланикъ и да узнае отъ него бъдещето положение на Униятска Македония. Въ комисиията, между другитѣ, влизаха още Наумъ Спространовъ и Шапкаревъ. Тази комисиия свърши мисията си и докладва на събранието за извършеното отъ нея. Посланикътъ, между другото казалъ: „Не само въ Епархийтъ, но ако пожелаете, и въ всѣко село може да имате по единъ владика“.

Отъ страна на Теодосия последва протестъ и писмено оплакване до Екзарха, че Методий е каралъ македонцитѣ да ставатъ унии.

Направи се писмено изложение на взетото решение отъ събранието, преписаха го на чисто, и следъ като го подписаха по-видни присъстващи, се изпрати до негово Блаженство въ Пловдивъ.

Тази акция на дѣдо Методий, станала съ предварително съгласие на Йосифа, произведе своя ефектъ. Предъ опасността да станатъ македонскитѣ българи католици, князь Дондуковъ разреши на екзарха да се завърне въ Цариградъ и да възстанови екзархията съ седалище Цариградъ.

Обаче, нека прибавя, имаше тогава между българитѣ отъ княжеството и отъ Източна Румелия едно течение да бжде седалището на екзархията въ Пловдивъ, толкова повече че Източна Румелия, на която този градъ бѣ столицата, се считаше турска провинция. На това течение се противопоставиха македонскитѣ българи, начело съ Методия, и Екзархията си остана въ Цариградъ.

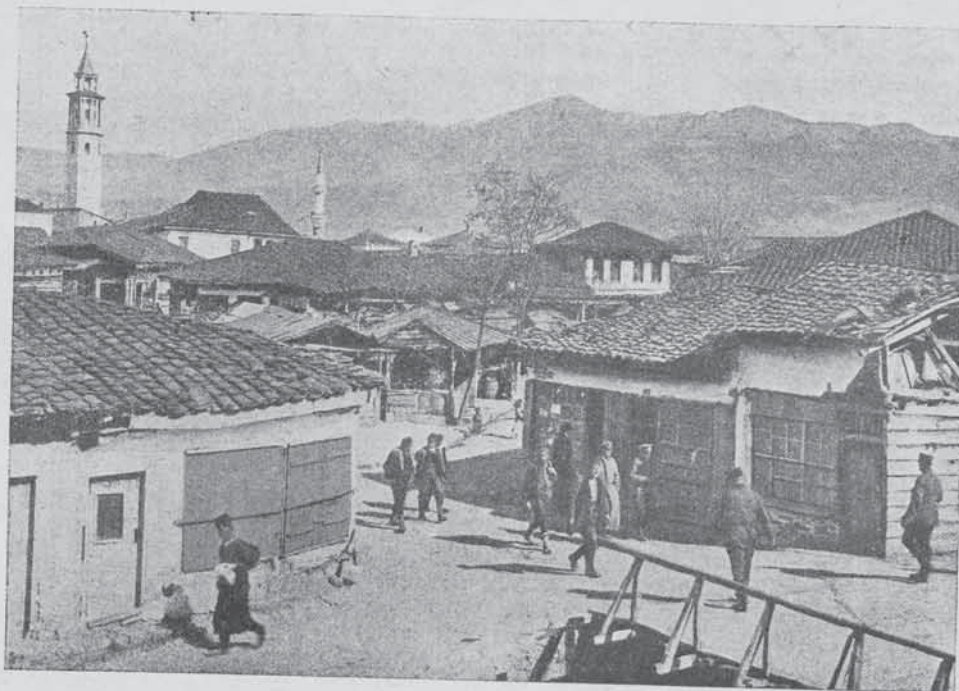
Последствията отъ възвръщането на Екзархията въ Цариградъ се знаятъ вече и далновидността на дѣдо Методия изпъква сега най-ярко.

Когато следъ нѣколко дни стигнахъ въ Пловдивъ и посетихъ дѣдо Панарета, азъ бѣхъ предметъ на сърдния и мърмене отъ страна на приснопамятния Пловдивски митрополитъ. Изглежда, че на дѣдо Панаретъ не бѣ известна тактиката на Методия, целяща възвръщането на Екзархията на ста-

рото ѝ мѣсто и то за да се спасатъ македонскитѣ българи отъ фанариотитѣ, защото само при това допусчане биха имали смисълъ думитѣ му, казани менъ: „Ти ли се намъри да правишъ македонцитѣ католици?“ Думи, които прозвучаха чудновато въ ушитѣ ми.

Другъ мой споменъ отъ 1878 година

Надвечерь, на 19 ноемврий 1878 г., въ Пловдивъ, дето бѣхъ ученикъ, при мене дойде току що пристигналия отъ Одринъ, гдето бѣ щаба на Тот-

Градъ Прилепъ — Мостътъ „Галата“.

лебенъ, дѣдо Методий Кусевичъ и ме изненада съ поканата веднага, още сжщата нощъ да замина съ влака за Цариградъ и оттамъ за Солунъ. Помжчихъ се да отклоня тази поржчка, но напраздно. Поржчката, добави той, е отъ щаба на Тотлебенъ и трѣбва непременно да се изпълни и то чась по-скоро, защото се отнася до окупацията на Македония отъ руски войски“. Методий се е помжчилъ тамъ, както изглежда, да убеди Тотлебена да окупира Македония, особено, поради това, че тамъ вече имаше въстание (Кресенското) и като че ли бѣ сполучилъ да постигне гонимата цель — поне самъ той вѣрваше въ това.

Поржчката бѣ следната:

Въ Солунъ да се срещна съ брата му Конне Кусевъ и да му предамъ 42 турски лири, отъ които 30 лири за единъ чиновникъ на Солунската гара и 12 лири за К. Шапкаревъ.

Станционниятъ чиновникъ трѣбваше, чрезъ Конне Кусевъ, да доставя на руситѣ най-подробни сведения за минаващитѣ презъ Солунската гара за Скопско войсковы части, припаси, орждия и пр., а Шапкаревъ трѣбваше веднага да замине за северна Македония и като продавачъ на гвоздеи, да изучава на самото мѣсто и да съобщава чрезъ Конне Кусевъ на руския щабъ за разположение на пристигащитѣ тамъ войски. Поржчката бѣ крайно опасна, но мене тая опасностъ не ме уплаши. Тревожехъ се само за липсата на палто, защото бѣ студено.

Потеглих още сжщата нощ за Цариградъ. Благодарение на дѣдо Методии, който дойде на гарата да ме изпроводи, азъ се вмъкнахъ безпрепятствено въ влака, макаръ и да не притежавахъ никакви документи за самоличностъ и за свободенъ пропускъ.

Стигнахъ въ Цариградъ и тамъ, съ помощта на съотечественика ми Димитъръ Поповъ, снабдихъ се съ тескере за Емборе и потеглихъ съ параходъ за Солунъ.

Въ Солунъ се срещнахъ съ Конета Кусевъ предадохъ му паритъ и поржката и всичко тръгна благополучно.

Отъ Солунъ тръгнахъ обратно за Пловдивъ. Тескерето е за Емборе, а пъкъ вие искате да го

каитисамъ за Пловдивъ; какъ така? „Паритъ ми се свършиха и не мога да си ида въ село“, отговорихъ му азъ. — „На другъ да го кажешъ ти това“, ми отговори ефендето, и ми подаде непокътнато тескерето. А времената за българитъ въ Македония тогава бѣха много тежки. Кресненското въстание бѣ въ пълния си разгаръ. Върнахъ се въ хана смутенъ и разтревоженъ. Но благодарение на Мирче ханлията, който бѣ въ чести връзки съ кайтчията, работата се свърши благополучно и азъ потеглихъ съ параходъ за Деде-агачъ и отъ тамъ съ желѣзницата за Пловдивъ. Представихъ се на дѣдо Методия и му докладвахъ за благополучното завръщане на мисията ми.

Благой Димитровъ

Митрополитъ Методий Кусевъ

*Отъ звуци и отъ трели азъ свихъ венецъ красивъ
За тебе труженико, въ душитъ що си живъ
И палишъ въ тяхъ огньове; — подъ родна ведра висъ
Завета скжпъ ти носишъ на смѣлий духъ лжчистъ!*

*Жрецъ искрененъ и пламънь бѣ въ храма ти Христовъ,
И въ него дни изниза средъ бдене и любовъ
Въ пророчество и въра, безъ трепетъ и безъ смутъ
Съ стихийна мощъ и чувства, срѣдъ зной, срѣдъ дъждъ и студъ!*

*А дейността ти свѣтла съ безбрежна бѣше ширъ,
Де стжпѣше кракътъ ти съгласие и миръ,
Единство и сплотеностъ — узрѣлъ и вкусенъ плодъ,
Раздаваше сърдечно на страдания народъ!*

*Съ неудържимъ бѣ устремъ къмъ родний край злочестъ
Що съ гнѣвъ свещенъ изплаква и съ мжка страшна днесъ
Неволята бедитъ, осуетений блѣнь,
Що отъ врази тирана е мѣстно поваленъ!*

*Заслуги исполнски ти имашъ, отче милъ,
Къмъ Църквата, въ която стѣлбъ здравъ си свѣга билъ,
и стражъ могъщъ и въренъ, духовенъ неинъ возждъ,
Че грѣйналъ златенъ лжчъ бѣ средъ мрачна, бурна нощъ!*

*Мждрецъ ти бѣше древенъ и съ връща въ жили кръвъ,
Срешу врази исконни стрели отъ огънь прѣвъ
Ти хвърли имъ възмездно. . . Пороци п злини
Въ борба нестихна, смъртна победно ти плени!*

*Поклонъ предъ твойта дейностъ, предъ бодрия ти духъ
И топливъ молитви, що пълнятъ жадеиъ слухъ
Съ божествена наслада... Поклонъ предъ твоя блѣнь
Що съ музика е пѣленъ, безсмъртенъ, вдѣхновенъ!*

Любомиръ Бобевски

Методий Кусевичъ

Църковно-училищното дѣло въ Македония следъ войната въ 1877-1878 год.

Въ неиздадената Автобиография на покойния митрополитъ Методий Кусевичъ, — намираме следното изложение относно възстановяването на учебното ни дѣло въ Турция.

„По поводъ конференцията, която се свика въ Цариградъ да изработи органически уставъ за управлението на Западна Румелия (Македония, бидохъ назначенъ за протосингелъ на екзархията.

Презъ 1880—1881 г. за руски посланикъ въ Цариградъ бѣ изпратенъ Новиковъ, съ главната мисия да извърши помириенето на Екзархията съ Патриаршията, подъ условието, щото българската църква да ограничи своето ведомство само въ предѣлитъ на Българското княжество, а всичкитъ епархии вънъ

отъ Княжеството — да останатъ подъ ведомството на Патриаршията. Екзархътъ да напусне Цариградъ и се засели въ княжество България.

Новиковъ бѣше дълбокъ богословъ. Владѣеше и говоримия едински азикъ. Тогава ние, българитъ, слушахме руското правителство.

Посланикътъ, като богословъ, съ канонитъ поразяваше Екзарха. Последниятъ, като юристъ и дипломатъ, намираше възражения въ смисълъ, че спорътъ между Екзархията и Патриаршията не се касае до догми и канони, а е чисто националенъ.

Посланикътъ възмутенъ, викаше яростно: „Какъ, Ваше Блаженство, си позволявате да нанасяте такава обида на тия свети архипастири, които ни да-

доха и вѣрата, и писменостѣта и намѣ, на руситѣ, и на българитѣ, и на всичкитѣ православни славяни? Това е една жестока клевета, че тия божествени старци щѣли били да не позволяват на своето подведомствено паство, българитѣ, да се ползватъ съ своя матеренъ езикъ и въ църквитѣ, и въ училищата, — клевета, която не трѣбва да излиза отъ устата на единъ архипастиръ като Ваше Блаженство?!“

За да се избави отъ това незавидно, сѣгнатиелно положение, екзархътъ прие предложението на посланика: да отиде въ София, да свика на заседание Св. Синодъ и да взематъ препоръчаното постановление за въпросното помирение съ Патриаршията.

Въ време на пълномощията, Екзархътъ имаше нужда да отиде въ София. Отъ тамъ, въ Европа, подъ протекстъ да цѣри окоото си.

Екзархътъ, остави за свой замѣстникъ мене. Скроихъ единъ планъ, щото самиятъ руски посланикъ да ни убеждава, че съ грѣцката Патриаршия не може да стане помирение, защото грѣцкиятъ патриархъ си позволява да лъже, и грѣцкитѣ митрополити нѣматъ нищо общо съ религиозно-църковнитѣ интереси, а сж политически шарлатани.

Планътъ за помирение да бжде върху базата да се отворятъ български училища въ българскитѣ епархии, подъ покровителството на мѣстнитѣ грѣцки митрополити.

За изпълнението на плана взехме следнитѣ мѣрки:

1. — Потрѣбенъ ни бѣше единъ органъ, чрезъ който въ турското правителство да се защитава каузата за българскитѣ училища. Вестникъ „Ла Тюрки“ минаваше за официозъ на министерския съветъ. Българското консулато въ Цариградъ плащаше на редакцията му по 10 лири турски месечно за помѣстване антрефилета.

„Курие д'Орианъ“ служеше за органъ на българскитѣ интереси, помощникъ редакторъ бѣше мосю Флорианъ, който знаеше отлично българския езикъ. Потърсихъ го изъ Бейоглу—Пера и намѣрихъ го безъ работа. Условихъ го да му плащамъ по 10 лири турски месечно, да ми написва седмично по три статии по моя диктовка.

2. — Въ редакцията на „Ла Тюрки“ уредихме щото при 10-тѣ турски лири, които получава отъ българското консулато, да имъ давамъ месечно още 10 лири турски, съ целъ да се публикуватъ три статии седмично, които ще пише г. Флорианъ.

3. — За валиитѣ, мютесарифитѣ и каймакамитѣ, че отваряне на българскитѣ училища е въ интереса на държавата, трѣбва да се пише нѣщо въ турскитѣ вестници, и особено въ вестникъ „Басиретъ“. Апикъ ефенди, арменецъ, човѣкъ на двореца съ мисия да шпионира владици и патрици, условихъ го по 5 лири турски месечно да превежда понѣкога отъ французки на турски отъ „Ла Тюрки“ за вестникъ „Басиретъ“ нѣкои интересни статии за турскитѣ областни власти.

4. — Въ Солунъ изпратихъ Наума Спространовъ, владеющъ езицитѣ турски, персийски, арабски, френски, немски, руски и пр. — съ целъ да стане почетенъ драгоманинъ на руското въ Солунъ консулато, и, впоследствие и секретаръ, да пише рапортитѣ на консула до руския посланикъ въ Цариградъ по движението на грѣцкитѣ митрополити по въпроси за отворенитѣ училища, като ми изпраща преписи отъ тия рапорти.

5. — Архимандрита Козма Пречистански, после дебърски митрополитъ, изпратихъ въ Солунъ съ се-

кретно предписание до мѣстната българска община, да го избера за председател на общината.

Предписа се до всичкитѣ общини въ Македония, писмата за Екзархията да изпращатъ до архимандрита Козма, а последниятъ съдържанието на тия писма да съобщава на Наумъ Спространовъ.

6. — На ръководящитѣ кржгове въ Солунъ се поръча да се прибиратъ, всичкитѣ телеграми и такрири — подавани отъ грѣцкитѣ митрополити противъ отваряне на българскитѣ училища и отговоритѣ отъ турскитѣ власти.

7. Повикахъ нѣкои отъ по-важнитѣ дейци въ Цариградъ като Петъръ Сарафовъ, членъ отъ семейството близко и приятелско на Драмския митрополитъ Агатангела, членъ на патриаршеския Св. Синодъ.

Въ време на Руско-Турската война цариградскитѣ благородни грѣци бѣха образували благотворителенъ комитетъ, съ мисия да освобождава отъ турскитѣ бѣжанци християнскитѣ деца, които тия бѣжанци въ бѣгството си предъ руската армия бѣха пленявали по пѣтя.

Дѣловодителъ на тоя комитетъ бѣше цариградинъ Спануди Стаматовъ, който ни предаваше освобождаванитѣ деца и бѣше привързанъ съдеецъ на идеята за помирение съ патриаршията. Първото българско Народно събрание отпусна една сума отъ 30 хиляди лева възнаграждение на Спануди за неговитѣ чисто древне-християнски услуги.

Българинътъ д-ръ Каракановски, който бѣше лѣкаръ на руското посолство, служеше за „око“ и „ухо“ на руския посланикъ Новиковъ. Той бѣше зетъ на хаджи Лазари отъ Солунъ, роденъ българинъ отъ Воденъ, но грѣкоманинъ.

За свита на грѣцкия патриархъ служеха благородници първенци, известни подъ названието — архонтес ту генус, т. е. началници на „рода“. Подъ името „рода“ се разбираше не народъ, а „православното изпълнение“.

Но за членове на тази величествена свита отъ архонтес ту генус имаше и по единъ отъ крайморскитѣ градове на Срѣдиземно море. Тия членове се събираха въ Цариградъ презъ Страстната недѣля и живѣеха въ Патриаршията.

Съ тая свита патриархътъ на първия день Великденъ отива да направи официална визита на руския посланикъ, представителъ на руския императоръ, покровителъ на православнието. Д-ръ Каракановски представляваше при свитата своя тъстъ х. Лазари.

На руския посланикъ Новикова предложихъ, помирение да стане чрезъ отваряне български училища подъ покровителството на грѣцкитѣ митрополити изъ българскитѣ епархии въ турскитѣ области.

По сжщия въпросъ се срещаме съ нѣкои отъ синодалнитѣ старци. Молѣхме ги да се уреди въпросътъ за помирение чрезъ отваряне на български училища, за да напуснемъ Цариградъ и си отидемъ въ България при паството.

Началницитѣ ме прегръщаха и цѣлуваха отъ радостъ, като слушаха да имъ разказваме, че чрезъ отваряне на български училища твърде лесно и удобно ще стане помирение.

Употрѣбляваше се маниеръ, щото всичкитѣ тия действия да дохождатъ до знанието на д-ръ Каракановски — „око“ и „ухото“ на посланика.

Една заранъ, твърде рано, отивамъ въ посолството, за да намѣря посланика още свежъ, тъй като по-късно става раздраженъ, крайно нервнъ.

Посланикът казва, че не може да ме приеме, тъй като има работа. Повърнах му, че дохождам при него като намѣстникъ на българския екзархъ, главата на българската църква, при него — представителя на императора, покровителя на православието — по единъ църковенъ въпросъ отъ голѣма важностъ, та за това той трѣбваше непременно да ме приеме. И ме прие. Представихъ му моя планъ: да се отворятъ български училища подъ покровителството на мѣстнитъ грѣцки митрополити. „Благодарение на Провидението, когато Ваше Превъзходителство дохождате съ такава славна и богоугодна мисия — помириенето, и при патриархъ знаменитъ архипастиръ, свѣтла личностъ, подобна на ония, които прославиха цариградския патриаршески престолъ, лесно ще се уреди въпросътъ за отварянето на българскитъ училища“.

„Азъ разбирамъ, подзе посланикътъ, че вие съ това ваше предложение възнамѣрявате да отклоните постигнатото съгласие съ Негово Блаженство Екзарха, да свика въ София Св. Синодъ за помирение съ Патриаршията, споредъ уговореното условие“.

„Добре, казахъ, но отъ едно подобно решение може да произлѣзатъ неприятности. Ето какви:“

Негово Блаженство Екзархътъ, да кажемъ, ще свика Св. Синодъ въ София. Ще каже: „Ние, освободенитъ отъ Русия българи, длѣжни сме да слушаеме руското правителство. Чрезъ своя посланикъ то настоява да вземемъ решение за помирение съ патриаршията“. Въ тоя моментъ посланикътъ избухна и започна да вика: „Защо да казва, че руското правителство предлага и настоява за помирение; да каже отъ себе си, че интереситъ на църквата изискватъ това помирение! „Хубаво, казахъ, но, ако каже отъ себе си, съ камъни ще го избиятъ: такова лошо впечатление ще направи на обществото и ще произведе смутове.“

Представявамъ, подехъ, какво е положението, а не какво трѣбва да бѣде. Нека, за обяснение, да кажемъ невъзможното, че Екзархътъ ще убеди Синода да вземе потребното за помириенето постановление, — че българското правителство и народътъ въ Княжеството се отнася съ симпатия къмъ тоя актъ на помириенето; обаче, тогава ще настѣпи моментъ, въ който „последния горша первихъ будутъ“. (2 Петръ 2:20). Българитъ отстѣпени на Патриаршията ще кажатъ: „Политически ни отцепиха отъ родната майка; сега вие ще ни отцепвате и църковно, безъ нашето съгласие; нека грѣхътъ бѣде на душата ви: ние, отъ нашитъ епархии, ще образуваме отдѣленъ църковенъ окръгъ, подъ покровителството на папата съ отдѣленъ независимъ архиепископъ“, и никой не може да ги ограничи“. Разгнѣви се посланикътъ и каза: „вие, българитъ готови сте да станете и еретици за свѣтски и егоистични интереси“.

Казахъ му, че и ние, българитъ, сме славяни. Ако въ Русия има съ десетки еретически секти, защо да нѣма и въ България поне една — униатска? Не одобрявамъ това поведение, но посочвамъ опасността отъ въпросната мѣрка съ синодално постановление за помириенето. Защо да се прибѣгнума до такава съ очевидни опасни послѣдствия мѣрка, когато имаме едно друго сръдство — отварянето на училищата, което ще ни даде въ скоро време положителни благополучни резултати?!

„Азъ съмъ съгласенъ, — рече той, — да се действува по тоя планъ. Пиши на Негово Блаженство да не свиква Синода и да не прави предложение за въ-

просното постановление. Ще говоримъ съ него по тоя въпросъ“.

Попитахъ го, да изпращаме ли учители, които сж съ идеята за помириенето? — Изпращайте, каза.

Съ всѣки параходъ за Солунъ изпращахме групи по 15—20 учители и учителки, и направо, по сухо, отъ други страни.

Грѣцкитъ владици подлудѣха. Подаватъ такрири за затварянето на отворенитъ българскитъ училища. Повдигнаха гонение противъ българитъ. Българското население отъ околноститъ на Солунската областъ се стече въ Солунъ въ едно множество повече отъ 10 хиляди души.

По това яростно движение на грѣцкитъ владици се изпратиха отъ руския въ Солунъ консулъ Новикова петъ рапорти съ обстоятелствено изложение на враждебното движение на грѣцкитъ митрополити противъ отварянето на български училища. Точни преписи отъ тия рапорти получихме и ние чрезъ Наумъ Спироуановъ, почетенъ драгоманинъ въ солунското руско консулство, който бѣше успѣлъ да стане и секретаръ на консула.

Вслѣдствие на въпроснитъ рапорти, посланикътъ на два пѣти изпратилъ драгоманина Ону при Патриарха, а пѣкъ и самъ лично е ходилъ въ Патриаршията. Отидохме при него. На въпроса му: какво има? — Има нѣкои неприятности, казахъ, види се. Негово Светейшество Патриархътъ не е обяснилъ достатъчно на митрополититъ изъ областитъ целта, съ която се отварятъ българскитъ училища. Разправихме му въ подробности непрепоръчителнитъ действия на грѣцкитъ митрополити противъ българскитъ училища и то ограничено, само това което бѣше изложено въ рапортитъ до него отъ солунския консулъ. Каза ми, че на два пѣти изпратилъ драгоманина Ону и, че и самъ е ходилъ въ Патриаршията. „Но и вие, рече, много бързо захванахте работата: много учители изпращате наведнажъ. — За да стане по-скоро помириенето!... Възвърнахъ.“

Вестникъ „Ла Тюрки“ и „Басиретъ“ почти въ всѣки брой пишатъ, че интереситъ на държавата изискватъ да има за българското население изъ областитъ български училища. Има едно неудържимо стремление въ младежта да получи образование. Като нѣматъ на мѣстото родни училища, отиватъ въ България, въ Русия и по цѣла Европа. Това не е въ интереса на държавата.

Турското правителство съ мѣстнитъ областни власти даваха подкрепа и съдействие при отварянето на училищата.

Изпращането на стотини учители продължаваше. Бѣснуването на грѣцкитъ митрополити взе голѣми размѣри, до полуда. Солунскиятъ валия изобличи грѣцкия митрополитъ за неговитъ действия противъ българскитъ училища.

Д-ръ Каракановски ме потърсилъ да ми съобща следующето знаменито събитие:

На първия день на Великденъ Патриархътъ, обкръженъ отъ блестящата си свита, въ която и той, като пълномощникъ на Хаджи Лазари, зель участие и присѣдствувалъ на визитната церемония.

Когато патриархътъ поднесълъ предъ Н. Величество императора почитанията, уваженията и молитвуванията на главата на православната източна църква, посланикътъ въ своята ответна речъ казалъ, че е разколебанъ въ своята вѣра за светостта на Патриаршията и на нейнитъ органи, които, показали на дѣло, че нѣматъ нищо общо съ обязаността на своя санъ, че сж повече политически

агитатори, отколкото духовни пастири, и че е разочарован от мисълта, че на престола на Св. Йоана Златоуста седи лице свято, което нѣма да си позволи маниера да лъже и да въвежда въ заблудение посланика, представителя на императора, покровителя на православието.

„Ваше Светейшество, много лъгахте, изложихте ме на поругание и ме компромитирахте. Да Ви благодаря ли? О, какъ не?“

Като гръмъ поразила тази речъ членоветъ на свитата и патриархътъ получилъ смъртенъ ударъ! Ни чула, ни видена подобна ужасна сцена!!!

Руската натура се появила тукъ въ всичката си сила, въ двѣтѣ крайности: пълно, безгранично довъррие и преданность и безгранично недовъррие, пълно разочарование, озлобление и ненависть.

За Новиковъ патриархътъ отъ великъ светия, намѣстникъ на Св. Златоуста, станалъ великъ лъжецъ на предшественикъ на антихриста и неговитѣ органи, а владицитѣ — политически шарлатани.

Отидохъ въ посолството да видя какъвъ край е взело помирието.

Попита ме, какво има? — Въ гр. Струмица нѣмахме, казахъ, отдѣлна българска община. Въ новоотвореното българско училище, подъ ръководството на учителя Арсения Костенцевъ, изпратилъ своето дете единъ отъ градскитѣ свещеници, свещеникъ Константинъ. За тази негова постъпка, митрополитътъ го наказалъ, аргосалъ.

Така отритнатъ, свещеникъ Константинъ е принуденъ да образува отдѣлна, самостоятелна българска община. И, намѣсто да се опростотворяватъ работитѣ въ пѣтя на помирието, се усложняватъ. Добре ще да е Негово Светейшество патриархътъ да предприеме на струмшкитѣ митрополитъ да прибере свещеника Константина. Молимъ за опростотворение на въпроса за помирието.

Посланикътъ се раздразни. Започна да гърми, да вика и да ни осжда, че, съ изпращането на много учители и съ отварянето на всѣкъде училища бързо и бързо, сме разбъркали всичко и нищо не е останало неразстроено!

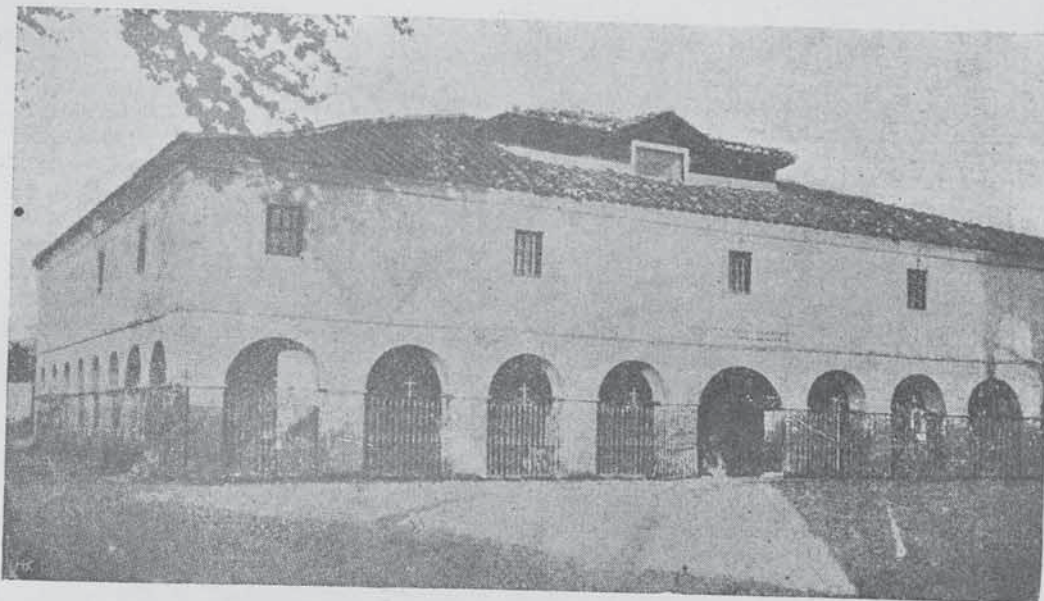
„Ако, Ваше Превъзходителство, казахъ, мислите и сте убедени по съвестъ, че нашитѣ училища сж истинската причина за тѣзи неприятности, кажете ни, молимъ, и ние, по ваше искане, ще ги затворимъ“. — Не ми се сърдете, подзе посланикътъ, и не се обиждайте, че ви хокамъ, защото ми е много тежко; нищо не е, че азъ на васъ се гнѣвя. На патриката казахъ въ очитѣ и предъ свитата му, че е лъжецъ. Азъ да ви кажа вамъ: и патрикътъ е голѣмъ лъжецъ, и неговитѣ владици, гръцкитѣ митрополити, нѣматъ нищо общо съ мисията на тѣхното

послание: „Тѣ сж не повече отъ политически шарлатани“. (Това чакахъ, да ни каже той, какви сж...)

Присторенъ, че не съмъ разбралъ още че нѣма вече мѣсто да се говори за помирието, помолихъ го да каже на патриарха, да посъветва струмшкитѣ митрополитъ да прибере свещеника Константина.

„Отецъ Методий, мислите ли, че азъ още не разбирамъ кюляфа, що ми скроихте? „Стани“, ми рече. Станахмѣ. Разхождахмѣ се по приемния салонъ.

„Ще ти говоря сега повѣрително. Съ тия хора, съ тия патрици и владици, помирение не е възможно да стане. Въ Русия азъ минавахъ за най-компетент-

Черквата „Св. Благовѣщение“ въ гр. Прилепъ.

ното лице да извърша помирието на Екзархията съ Патриаршията. И съ такава мисия бѣхъ изпратенъ тукъ. Докладвахъ, че е невъзможно помирието.

„За руското правителство моя докладъ ще служи за законъ. За напредъ нѣма вече никога да ви предлага руското правителство за помирение. Когато тия епархии отъ европейскитѣ турски области се присъединятъ къмъ България политически, само тогава ще бжде изчерпанъ въпроса и ще стане помирието.

„Ние ще поддържаеме вашето учебно дѣло. Но внимавайте и гледайте да не я докаратъ работата до тамъ, щото чрезъ просвѣщението да се разпали националниятъ духъ на мѣстното население, та да поиска преждевременно да се освободи чрезъ чети, революции и възстания. Защото, въ такъвъ случай, турцитѣ ще ви унищожатъ съвсемъ, а пъкъ ние не ще можемъ да ви помогнемъ. Русия помага, само когато е готова за война, защото, като не мине думата, трѣбва да е готова сопата — войната.

„Всичкитѣ държави сж противъ Русия — една война ще реши съдбата на славянството. Затова европейскитѣ сили иматъ интересъ да предизвикатъ Русия на тази война преждевременно. Но докато не се приготви военно и политически, Русия нѣма да воюва.

„За съединението на Източна Румелия съ България вие, българитѣ, не трѣбва да се грижите. То е толкова лесно, щото само съ едно перо върху книгата може да се извърши. Но, ако вие го на-

правите на своя глава, ще му носите последствията, защото това съединение е свързано с Берлинския трактат“.

Учебното дѣло, напредна сѣ исполински крачки. Отвори се прогимназии, гимназии, реалки, педагогически, семинарии и професионални и почти по всички села — основни училища.

Гръцкият печатъ отвори война противъ учебното дѣло на българитѣ и въобще противъ българския народъ, като опасенъ за интереситѣ на турската империя. Чрезъ „Ла Тюрки“ отговаряхме.

Въ една статия помѣстихме всичкитѣ документи — отъ гръцкитѣ митрополити и отъ турскитѣ мѣстни власти, сѣ които се доказваше крайно падналото състояние на гръцкото духовенство.

Съ редакцията на „Ла Тюрки“ уговорихме срещу 50 лири да бѣде напечатана тая статия изцѣло, наведнажъ, въ единъ брой, занятъ напълно само отъ нея.

Отъ тоя брой откупили нѣколко хиляди, нарочно отпечатани въ повече отъ обикновенитѣ броеве.

По всичкитѣ редакции на европейскитѣ вестници изпратихме по единъ екземпляръ отъ тоя брой. А пъкъ на университетитѣ, академитѣ и висшитѣ училища въ столицитѣ на всички европейски държави изпратихмо най-малко 50 екземпляра.

Въ въпросната статия бѣше казано, че, ако се оспори истинността на изложението, ще бѣдемъ принудени да публикуваме и останалитѣ документи, които сѣставляватъ една невъобразима грамада. За поражението, което ще произведе това публикуване, ще бѣдемъ отговорни не ние, а ония, които ни предизвикватъ и веднага патриархътъ изпрати въ Екзархията своя протосингелъ. Молбата бѣше изразена сѣ думата „аделфе“ (брате!). И моли до такава степенъ да се не позори Патриаршията, защото въ нейното лице се излага на поругание Църквата, православие.

Сърбитѣ, гърцитѣ, които сѣ съдействието на сѣглашенскитѣ велики сили завладѣха тия български области, изпѣдиха учителитѣ, изпозатвориха всичкитѣ училища и учебни заведения, ограбиха и българскитѣ църкви.

За българитѣ въ тия области настѣпи страшното робство, предъ което турското се представлява за благодатно — за Рай Божий.

„Камо го турското управление“, викатъ въ Македония и Тракия!

За чия смѣтка е тоя превратъ?

Да, за европейската свободолюбива и демократическа цивилизация?!“

Извѣтъкъ: Вл. Г. Кусевъ

Изъ сборникъ „Солунъ“

Митрополитъ Методи Кусевъ

Роденъ въ гр. Прилепъ въ 1838 год., израстналъ въ епохата, въ която Прилепъ е водилъ отчаяна борба противъ властта на Гръцката патриаршия подъ водителството на известнитѣ смѣли борци за духовното ни възбуждане, учителитѣ: Д. Миладиновъ, Жинзифовъ, Йорданъ Константиновъ — Джинотъ и др., Методи Кусевъ е станалъ въплъщение на демократичния и свободолюбивъ духъ на българина.

Проповѣдитѣ на тѣзи родолюбци-български учители силно въздействували върху чувствителната душа на природно надарения Методи, който станалъ редовенъ и неуморимъ четецъ на свѣтото писание и на всичкитѣ тогавашни български вестници и спитания. Той е билъ редовенъ посетителъ и събеседникъ въ събранията на българското свещеничество, предъ което чель Библията и тълкувалъ живото Христово учение. Когато Прилепското гражданство, на чело сѣ своитѣ старейшини, се събирало въ празниченъ день подъ сѣнкитѣ вѣнъ отъ града и тамъ публично сѣ чели вестници и сѣ се разказвали видени и чути събития станали въ Европа и сѣ критикували дѣлата на гръцката духовна власть, Методи, сѣ своя бистъръ умъ, взималъ винаги живо участие. Издигналъ се въ очитѣ на прилепчани сѣ силната си воля, сѣ правилния си християнски мирогледъ и сѣ националното си съзнание, дѣловиятъ юноша Методи станалъ носителъ на историческата съвестъ на българския народъ и мисията, която той имаше да играе. Тоя даровитъ момъкъ става черковенъ и националенъ водачъ на старо и младо и славата му гърмѣла по

цѣлия Битолски вилаетъ. Застаналъ лице сѣ лице сѣ панелинизма на Фенеръ, сѣ силно развитото си национално съзнание и сѣ демократичния си духъ, М. К. станалъ борецъ за духовното и политическо освобождение на цѣлокупния български народъ. И въ разгара на тая борба — 1870/71 г., когато въ Цариградъ се решава въпроса да сѣществува или не българскиятъ народъ като самостоятелно етническо цѣло и въ последствие и като самостоятелна политическа единица, борецътъ Методи Кусевъ, като делегатъ на църковно-народния съборъ на българитѣ отъ цѣлата Пелагонийска епархия билъ между най-крайнитѣ борци противъ властта на гръцката патриаршия и противъ всѣкакви компромиси сѣ нея. Въ събора той е билъ носителъ и изразителъ на волевия, смелия свободолюбивъ български борчески духъ и заедно сѣ своитѣ другари победи Фенеръ и видѣ сладкия плодъ отъ борбата — Екзархъ на българската самостоятелна църква. Но той не можа да победи коварната Берлинска дипломация, която раздѣли българския народъ на свободенъ и поробенъ. И родното мѣсто на дѣдо Методи и днесъ е подъ двойно робство. Поради живото и активно участие въ духовното и политическо възбуждане на българския народъ, дѣдо Методи не е могълъ да стане митрополитъ въ останалитѣ подъ робство български епархии, а стана такъвъ въ Старо-Загорската епархия. Тукъ прояви несъкрушимата си воля и дейность и въ стопанското поприще на страната, като сътвори вѣковенъ незаличимъ паметникъ-аязмото.

Свещ. Юрд. Ангеловъ

Дѣдо Методий Кусевъ и неговитѣ заслуги презъ 1876 г.

„Иди задо мною сатана“.

„Това, за което пиша, е станало нѣколко седмици подиръ срѣногорското възстание. То е милъ споменъ, свързанъ сѣ историческата на всички ония събития, които въ края на тежко петъ вѣковно робство потекоха изъ единъ порой отъ кърви, сълзи и

вопли и се утѣчаха, следъ свѣтли и нечути победи, сѣ освобождението на родната земя.

Имаше единъ човѣкъ, когото събитията бѣха заварили въ Пловдивъ и който бѣ могълъ още отъ прѣвитѣ дни да чуе отъ

устата на очевидци и горки жертви, какви страшни зверства бяха извършили башибозуци и войници, предводителствувани от свирепи началници, за да потъчат възстанието и да накажат цялата земя, без да правят разлика между невинни и виновни, за престъпната мисъл, която се беше явила в нея да лига бунт против държавата.

Тоя човек беше Методий Кусевич, който, от когато беше приел духовен сан, беше останал да служи като архимандрит при пловдивския митрополит Панарет, тоя мил старец, един от тримата, с Авксентия и Макариополски, които бяха дигнали първи знамето за борба за черковна независимост. Той се ползуваше при него с обич и симпатии на доверено лице и беше дошъл заедно с него в Цариград, когато Екзархията, по искането на Портата, беше повчала владиката от Пловдив.

Всърдъ общия страх беше предприел да събира сведения за извършените ужаси, и кога у никого не беше останала душа, той беше намбрил пжтищата, сътрудници и съучастници за постигане на зададената цел. Всеки ден идва потайни вести, които изнасяха най-е нъща, от които настръхваха космите, които поразяваха от ужас и изтръваха съзли от очите. От тях капеше кръв, къртеше вопли на жени, пронизани въ утробата, за да загине и плода, който сж носили въ себе си, пишци на деца, съсфчени предъ живи бащи и майки, въздишки на немощни старци, пребити и влачени по пепелищата на изгорени и унищожени села.

И болките, които раздираха сърдцата, ставаха още по-люти и мъчителни от горкото съзнание, че тия свирепства, пробиваха си път вън само чрез сведения, излъзали от турци и гърци, които седнени сега въ една обща вражда, имаха интерес да изопачат истината.

Напусто дене и ноще архимандритът съсърдоточаваше ума си въ една мисъл; той не успяваше да види път за спасение; оставаше само съ мъченията, на които се подлагаше и често оприличаваше себе си на мощна птица, уловена случайно въ ресь да примка и хвърлена въ желъзън кафезъ.

Но изведнаж свѣтна належа въ нощта, когато от Цариград се получи телеграмата, съ която викаха тамъ митрополита. Архимандритът реши да сложи главата си, но да изиска да придружи владиката въ Цариград, дето всичко му казваше, че ще види постигната мечтата на своите най-жежки желания. Отпътуваха и стигнаха благополучно въ Цариград събиранитъ съ толкова труд и мъжи сведения за турските свирепства, увити на краката на архимандрита.

Като стъпи въ Цариград, плувна въ радост, помисли, че му сж поникнали крила. Въпросъ на дни беше да види обидната мечтата, за която беше искал да дойде въ столицата. Той казваше на всички, че е донесъл сведения за извършенитъ звѣрства, но мисълта си да направи да получатъ тѣ известности той таеше, като искаше, кога всичко приготи, да възрадва изведнаж ония, които трѣбваше да знаят това. Най-сетне той тури редъ въ запискитъ и откри съ жива радост своите кроежи. Намѣсто, обаче, да намѣри онова съчувствие, което очакваше, той се намѣри като посрѣдъ два пожара между своя старецъ и Екзарха и най-близкитъ имъ хора, които не даваха да се каже дума за това, което тъкмише да направи. Съпротивлението, ако и да не идѣше отъ отсъствие на патриотизъмъ, а отъ патристически страхъ, отъ страхъ за екзархията, беше станало изворъ на непоносими мъжи за нещастния архимандритъ, толкова по люти, че той не беше ги предвиждалъ, че бѣха го застигнали всрѣдъ мечтания отъ най-розовъ оптимизъмъ.

Архимандритът изчерпа безуспѣшно всички доводи, които можеше да изнамѣри, за да разбие страховетъ, съ които си служеха, за да го възпратъ отъ изпълнението на мисълта му. А идѣха му непрекъснато нови сведения и единъ день, веднага следъ обѣдъ, той каза на митрополита:

— Владико свети, прости и благослови. И прегръщение дори да зная, че ще сторя, за което ще нося тежка отговорност и предъ васъ и предъ цялата църква, у мене вече душа за мъжа не остана, намѣрилъ съмъ или поне вѣрвамъ, че съмъ намѣрилъ какъ да постигна целта, която съмъ си задалъ отъ толкова време и днесъ още пристъпвамъ къмъ работа. Тръгвамъ сега веднага и, ако е рекълъ Господъ, тая вечеръ още ще ви донеса, владико свети, блага, радостна вѣстъ, че всичко е станало. Владиката изгледа мълчаливо своя архимандритъ, усѣти се сътресенъ отъ решителния тонъ, съ който чу да му говори, и съ мъжа произнесе:

— Бре Методи, кой не мислѣ за доброто на народа? Кой го не мисли и не иска, но и църквата е негова... Какво ще стане, ако сами запалимъ огънь надъ нея?

— Не слушамъ вече, прекъсна го Методий. Не, владико свети, нѣма да запалимъ огънь надъ църквата...

— Мисли, Методий, мисли за тая църква, вчера току що изградена, и която трѣбва да ти е толкова по мила, че и ти си туритъ въ нея единъ камъкъ...

— И за това ми е много мила, подзе съ по-силенъ гласъ

Методий, мила ми е, както е мила на Ваше Преосвещенство, на Негово Блаженство и на всички, които въ нейния градежъ сж взели участис и на които въ ржцетъ сж повѣрени сждинитъ ѝ, но и за това азъ искамъ да бжде тя такава, каквато съмъ я мечталъ, кога сме работили да се създаде. А азъ съмъ я мечталъ да се принесе всецѣло въ служба на народа, да дигне гласъ, кога потрѣба, за да изкаже болките му и мжжитъ му и да поиска милостъ и помощъ отъ ония, които иматъ сила и могатъ да турятъ край на неговата тегловна и мжченическа участъ. Нѣма страхъ за църквата, че ще си изпълнимъ дълга, а има страхъ за нея, ако останемъ да търпимъ немешки отъ малодушие, кога цялъ народъ, изтрепанъ, опожаренъ, обезчестенъ, вика за помощъ и не намира отъ никаде отзивъ на своите вопли... тръгвамъ, владико свети, и никакви увещания не могатъ да ме възвърнатъ отъ пътя ми...

При тия думи памналь отъ въздушевение, той се оттегли въ стаята си, заключи се отвжтръ, засука ржкавъ и внесе съ разтреперана ржа нѣколко недописани бележки въ ржкописа, който държеше подъ ключъ, като нѣкакво съкровище. Зачу стъпки, които се приближаваха къмъ вратата, а после се почувча. Методий разбра, но нищо не каза. Вратата се пакъ почувча и чу се гласа на владиката, като казваше умотелитно:

— Методий, моля те, отвори... отвори, Методий, отвори...

Архимандритът издигна чело, възви глава, и извика громко:

— Иди зада мною, сатана!

Отвжнъ не се обади вече гласъ. Следъ малко чуха се стъпки, които се отдалечаваха бавно и тихо по дълчения подъ.

Архимандритът не чака повече, намѣсти капата на голата си глава, прибра подъ нея рѣдкитъ косми, които единствено стърчеха на тила му, смущи дълбоко въ пазвата на антерията си ржкописа, заключенъ въ единъ голѣмъ пликъ и изхвъркна изъ стаята, после тичешкомъ по стълбата, отвори пжтнитъ врата, прехвърли се на улицата и закрачи съ голѣми стъпки къмъ скелето като крадецъ, който е извършилъ обиръ и бърза да се отдалечи отъ мѣстото на престѣпленieto, за да потули по-скоро диритъ, по които биха могли да го намѣрятъ.

— Болярнъ духъ на добрия и уменъ старецъ зе полека лека връхъ и надви на минутната му срдяна. Той изрази чувството, което беше изближвало въ сърдцето му, като сви вежди и измъбра презъ жбни:

— Все тая глава! Да не влѣзе нѣщо вжтръ... Влѣзе ли, трѣбва да стане. Печи го, учи го, така ще си иде до край. Каквото го родила майка, такъвъ ще си остане.

Той беше увѣренъ, че Методий е излъзълъ, но поиска да се увѣри още по-добре и повѣрни. Яви се слугата, и той го попита:

— Методий излѣзе ли?

— Не съмъ видѣлъ, дѣдо владика.

— Вижъ въ стаята му.

Слугата се върна следъ една минута и обади, че намѣрилъ стаята на архимандрита праздна.

Само една мисъл вълнуваше сега владиката: колко още време ще чака непокорния и непослушенъ архимандритъ и цялъ трепна, като чу по стълбата стъпкитъ му. Той се беше изправилъ на отворената врата на стаята, кога Методий се яви на среща му и веднага го попита:

— Е, какво носишъ?

— Какво ще нося? отговори цялъ усмихнатъ архимандритътъ. Нося каквото ви трѣбва, за да се съберете съ дѣдо Екзарха и да ме претрепите, че не съмъ ви послушалъ и не съмъ си седѣлъ миренъ.

— Бре Методий, склучи вежди владиката, на шега ли, на истина ли говоришъ? Лицето ти, бре, ми казва, че друго е на устата ти и друго на сърдцето ти.

— Бива ли, владико свети, подзе Методий, цялъ озаренъ отъ радостъ, да ме питашъ какво нося? Но ся радостъ. Близкамъ отъ радостъ. Имамъ за всички и искамъ първи Ваше Високопреосвещенство да вземе своя пай отъ нея.

— Дѣлихмѣ мъжи. Какъ нѣма да дѣлимъ радостъ? Стига да има радостъ каза владиката, като се мъчеше всуе да не остави да се види на лицето му усмивката, която беше озарила душата му.

— Има, дѣдо владика, има, допълни думитъ си Методий; но селни, защото не сж работи това да се говорятъ на крака. Бѣхъ въ Робертъ Колежъ и отъ тамъ ида. Оглавна по тая работа съмъ въ преговори съ г. Панаретовъ. Той отъ първия моментъ одобри всичко и ми стисна ржка отъ радостъ за добрата ми мисълъ и за въздушевлението, — това сж, дѣдо владика, негови думи, — съ което съмъ работилъ, за да я видя изпълнена. Той ми писа вчера, че трѣбва днесъ на два часа подиръ пладне да се намѣри въ училището. Ето защо бързахъ. Съ него въ опредѣления часъ отидохмѣ въ широката зала на физическия кабинетъ, дето намѣрихмѣ, че ни ъакатъ почти всички професори начело съ директора на училището, г. Вошбърна, съ нѣкогашния мисюнеръ и сега професоръ по философията въ училището, г. Лонга. Пристѣжихмѣ веднага къмъ работа. По покана отъ директора на училището, взехъ пръвъ думата и както можехъ, при

вълнението, отъ което се усѣщахъ цѣлъ сътресенъ, пострахъ се да очертая една картина за положението на пострадащите краища и после, за подкрепление на думите си, зехъ да чета остатъци отъ сведенията, които бѣхъ занесълъ за ония мѣста, кждето турските звѣрства достигнаха до най-високъ ужасъ: за Перущица, за Батакъ, за безбройните нещастници, които сж натжпкани по затворитѣ, за мжченията, на които сж подложени, за бедствията на нещастните семейства, останали безъ покривъ и безъ хлѣбъ по пепелищата на изгорѣлите села, изложени всѣка минута на смъртъ и безчестие отъ освирепѣлите башибозуци, които продължаватъ още да бѣснѣятъ и да правятъ нови жертви. Всички слушаха изтрѣпнали и само отъ време на време се обадеше нѣкои гласъ, който кажеше съ задушено вълнение: „истина ли е това? Възможно ли е да е станало това?“ По едно време не можахъ да се сдържа и, като престанахъ да чета, станехъ и извикахъ:

Градъ Струга — изгледъ при рѣката Черни Дринъ.

„Не е ли страшно дори да мисли човѣкъ, че това е могло да стане? Клетвата е грѣхъ предъ Бога за моето звание; за да ви увѣря, обаче, че истината е още по-страшна, че всичко, що можахъ да ви кажа и да напиша, остава бледно при нея, бихъ се заклея въ всичко, що ми е най-мило и свето на свѣта. Но усѣщамъ, че предъ Бога, който види и знае всичко, има сега другъ грѣхъ, много по-голямъ — грѣхътъ, който биха сторили ония, които знаятъ, какви звѣрства и безчестия сж се извършили и не биха направили всичко, що имъ иде отъ ржка да ги разкриятъ предъ свѣта“...

Много отъ слушателитѣ плачеха. Вошбърнъ изрази съ трогателни думи чувствата, които вълнуваха всички, като се изправи и каза:

„Богъ нѣма да остави ненаказани ония, които сж могли да се провинятъ въ толкова безчовѣчни деяния и нѣма да остави земята, която е изтеглила толкова бедствия и е била залѣна съ кръвта на невинни деца и жени, безъ отплата. *Тая отплата ще бжде България, с повикана на новъ свободенъ и самостоятеленъ животъ*“.

Захлопа сърдцето ми, като чухъ това. Помислихъ, че се е отворило небето надъ насъ и отъ тамъ единъ гласъ възвестява казнь за убийцитѣ и награда за страдащите.

„Да се молимъ всички, господа, продължи Вошбърнъ съ разтреперанъ гласъ. да дари Богъ на нещастната земя тая свѣтла и справедлива отплата“.

Г. Лонгъ, който ме видѣ да плача, обърна се къмъ мене.

„Дайте миръ на душата си, отче. Ние ви вѣрваме, и като насъ ще повѣрватъ на тия сведения всички, които ги проче-

татъ. Оставете съ пълно довѣрие на нашитѣ грижи да имъ се даде оная известностъ, която трѣбва да получатъ. Отъ Англия, дето ще станатъ най-първо известни, тѣ ще прелетятъ чрезъ вестницитѣ по всички културни страни и ще прелизватъ навредъ милостъ къмъ угнетенитѣ и негодуване противъ мжчителитѣ. Нека отнесемъ отъ тука въ душата съ пълна вѣра, че Богъ нѣма да допусне да се не въздаде всѣкому онова, което му се пада. Оставете, ваше преподобие, ржкописа си на г. професора Панаретова и за повече не мислете. Ще ви молимъ само да продължавате да снабдявате било направо насъ, било лицата, които ще можемъ да ви посочимъ, съ нови и още по-обширни сведения, за да може истината да се разкрие въ всичката ѣ пълнота и грозота.

Съ мжка се удряхъ да не плача повече, предадохъ ржкописа на г. Панаретова и следъ краткъ разговоръ съ Вошбърна и Лонга, които желяха още повече да ми внушатъ бодростъ и

вѣра, изказахъ, както можахъ въ тоя часъ, благодарностъ на всички, като ги увѣрихъ, че българскиятъ народъ, каквито и сждбини да го очакватъ, нѣма никога да забрави горещата готовностъ, съ която искатъ да му помогнатъ въ тия най-тежки минути отъ неговия животъ и си тръгнахъ.

Методий, увлеченъ отъ това, що разказвахъ, не бѣше съгледалъ, че очитѣ на митрополита се бѣха замѣлили отъ съззи. Кога свърши, владиката трептешъ отъ дълбоко душевно сътресение каза:

„Бжди благословенъ отъ Бога, Методий, че даде на душата ми следъ толкова мжки и горчила да изпита едно сладко вълнение отъ радостъ и надежда за тоя нашъ клети народъ. Подвигъ ти извърши. Сега виждамъ, че се открива пжтъ да получимъ може би, по милостъ Божия и по воля на ония, които сж силни на земята, за своитѣ страдания оная отплата, за която е говорилъ Вошбърнъ“...

Той не можа да говори повече, гласътъ му се пресече и, като хвана разтреперанъ ржката на архимандрита, наведе глава да я цѣлуе. Методий едва успѣ да я изтрѣгне преди да допратъ до нея

устнитѣ на бѣловласия старецъ.

„Що правитѣ, владико свети? извика той, като стана. Нищо не съмъ азъ сторилъ, за да бжла достоенъ да получа такъвъ знакъ на почитъ отъ оня старецъ, предъ когото за заслугитѣ му къмъ църквата и къмъ народа и отъ пълна благодарностъ азъ трѣбва да благоговѣя и ще благоговѣя, доде съмъ живъ. Коего съмъ направилъ, направилъ съмъ го по дългъ и обичъ къмъ народа си. Отъ кого съмъ могълъ да получа по-свѣтли и възвишени уроци, отъ колкото отъ васъ и отъ вашия животъ, владико свети, за тоя дългъ и тая обичъ?“

— Не мога повече, прошепна съ слабъ гласъ владиката проти ми, че те оставямъ, ще ида въ съззи и молитви да излѣя предъ Бога вълненията, които ме разтреперватъ цѣлъ и да прося да внесе милостъ въ сърдцата на всички ония, които могатъ да внесатъ ржка за помощъ на клетия ни народъ и да го избавятъ отъ горката му участь.

И той влѣзе въ своята стая.

Архимандритътъ остана дълго време неподвиженъ на мѣстото си. Очитъ му свѣтѣха отъ всички преживѣни презъ деня вълнения. Той се обърна къмъ вратата, която старецътъ бѣше заворилъ задъ себе си, и каза:

„О свѣтли, о свети старци, вие, които първи поехте дѣлото народно въ своитѣ ржце и го поведохте напредъ, вие, които за да извоювате църковна независимостъ, дигнахте първи революционното знаме, благи ония, на които се падна честъ да ви узнаятъ, да се вгледатъ въ думитѣ ви и видятъ, каква пламенна и преданна обичъ ви е въодушевлявала къмъ родната земя!“

✠ Димитъръ Миновъ Станишевъ

Организацията ни претърпѣ още една голѣма загуба. На 26 септемврий т. г. въ 11 ч. 50 м. пр. об. се помина благодетелниятъ ѣ членъ *Димитъръ Миновъ Станишевъ*. Роденъ въ гр. Галичникъ на

9 мартъ 1861 г., тукъ той получилъ и първоначалното си образование. Въпоследствие той е билъ възпитаванъ отъ чича си, приспопаментния нашъ иерархъ митрополитъ Партений Нишавски. Това благотворно

възпитание оформи покойния като отличен пръв българин, голъм родолюбец, честен човък, скромн, но упорит труженик въ полето на труда, който труд го направи и доста заможен. Бидейки съ милостиво сърдце, покойният се прояви и като голъм благодетел. Презъ м. ноемврий 1915 г., когато гр. Галичникъ биде освободенъ отъ българскитъ войски, покойниятъ преизпълненъ отъ радость, че родниятъ му градъ е свободенъ, подари триетажното си здание въ София на Галичката община, за да се издържатъ отъ неговитъ доходи бедни деца отъ Галичникъ и Галичка околия. При това заяви още, че ако стане нужда съ нѣщо да помогне на галичкото население, пакъ е на разположението му. И изпълни обещанието си. Презъ цѣлиятъ периодъ на свѣтовната война, като председателъ на спомагателния комитетъ за прехраната на Галичка околия, той положи всички грижи, щото планинскиятъ Галички край да не остане гладенъ. Признателното галичко население презъ 1918 г. следъ едно общо околийско събрание му изпрати благодарственъ адресъ на платно съ Галчки шевици. Презъ 1919 г. покойниятъ, виждайки, че отново поробениятъ Галички край не може да се ползува отъ неговия даръ, прехвърли го подаръкъ на Министерството на народното просвѣщение, та да се отпускатъ стипендии на бедни българчета, родени или произхождащи отъ Македония, предимно Галичка околия, както и за деца и отъ Царибродско

Трънско и Босилеградско. За тази му благотворителность Д. Станишевъ бѣ награденъ отъ Н. В. Ц. съ декорацията на „българска признателность за челоуѣколюбие“ III степенъ, а Галичко-Реканското братство го избра за почетенъ председателъ.

Милосърдието на Д. Станишевъ бѣше всестранно. Той не забрави и ония илинденци, които сега мизерестуватъ, а като умратъ, нѣма съ що да бждатъ погребани. На 7 ноемврий 1932 г. предъ пълния съставъ на Р. Т. на Илинденската организация се яви покойниятъ и прочете писмо, пропито отъ дълбоко родолюбие и милосърдие, съ което писмо подари за фонда „посмъртна каса“ 15,000 лв. съ надежда, както казва въ края на писмото си, че „тоя нашъ малъкъ приносъ къмъ посмъртната каса на илинденци ще бжде последванъ отъ много такива приноси, защото Иилинденъ и илинденци ще пребждатъ въ историята на нашето малко племе, борещо се съ вѣра въ бждещето“.

Р. Т. отъ почитъ къмъ паметъта на голѣмия покойникъ и за утѣха на благородната му съпруга и др. роднини, заедно съ други илинденци, присѣствува на погребението. Председателятъ държа речъ въ черквата, издаде се некрологъ, а вмѣсто вѣнецъ, зачитайки скромността на покойния, внесе 500 лв. въ сиропиталище „Битоля“.

Богъ да прости добрия Димитъръ М. Станишевъ. Паметъта му ще бжде вечна въсредъ илинденци.

Сражението надъ с. Щърково — Преспанско — презъ Илинденското възстание

4 септемврий 1903 г.. Вечеръта къмъ 10 часа възстаническитъ чети на село Германъ, ведно съ районния войвода на Буфъ-колъ, Иванъ Кафеджията, и горския районенъ в-къ, на брой 250 души, бѣхме се настанили на бивакъ по височинитъ на село Щърково, отъ кждѣто се виждаха синитъ води на Преспанскитъ езера — Малкото и Голѣмото.

При зори караулнитъ постове съобщиха, че се забелѣвало движение на много хора, безъ да може да се разбере какви сж тѣ. Веднага заехме камениститъ чукари. Следъ единъ часъ се съмна и всѣки възстаникъ вече бѣ на позицията си. Даде се нареждане да не се гърми, до като се не чуе общия сигналъ за бой. Забелѣзахме вече, че движушитъ се хора бѣха турска войска, която се отправяше къмъ насъ. Къмъ 8 часа сутринъта се чуха топовни гърмежи. Подъ прикритието на горски орджия войската пълзѣше къмъ нашитъ позиции. Часъ и половина по-късно откри се отворедъ пушченъ огънь.

До като не бѣха пристигнали всичкитъ турски сили боя вървѣше доста успѣшно. Ведно съ пѣсенъта: „Живъ е той живъ е“ и хиляди апострофи възстаницитъ бѣлваха гнѣвъ и огънь срещу противника. Къмъ обѣдъ дойде ново подкрепление и войската почна да ни обсажда и атакува. Германскитъ селски войводи и часть отъ битолскитъ възстаници, разположени къмъ северо-източнитъ позиции (нашата линия бѣ на 2 клм. въ дължъ), успѣха да остѣпятъ: първитъ къмъ Германскитъ гористи височини, а вторитъ къмъ селото Бухъ. Войводата Иванъ съ 50 възстаници останахме до край на позицията — отстѣплението ни бѣше невъзможно. Ехото на гърмежитъ се разнасяше далеко къмъ езерото и се сливаше съ стоноветъ на жени и деца,

свидетели на борбата за животъ или за смъртъ на тѣхнитъ бащи и мже.

Сражението продължи до залѣзъ слънце. Нашитъ вистрели намаляваха все повече и повече, което показваше, че числото на възстаницитъ постепенно намаляваше. Тукъ паднаха 20 четника, между които самиятъ войвода Иванъ и неговиятъ секретаръ Аце Илиевъ отъ гр. Прилѣпъ, 22-3 годишенъ момъкъ, свършилъ битолската гимназия и учителъ въ село Карамани, битолско, твърде интелигентенъ съ поетични дарби момъкъ. Отъ турцитъ паднаха около 35—40 челоуѣка. Останалитъ четници късно презъ нощъта остѣпихме къмъ езерото и се прибрахме при една трѣстика, за да отпочинемъ и првѣржемъ лекитъ си рани. Въ трѣстиката намѣрихме скрита лодка и се отправихме за селото Ахилъ, намираще се на островчето съ сѣщото име, въ малкото Преспанско езеро. Войската се разположи при Щърковскитъ и Рударскитъ поли срещу сѣщото езеро и запали огньове.

Отъ село Пѣпли, Горна Преспа, презъ нощъта пристигна съ лодка куриеръ, който ни събщи, че войската била два полка (7-8000 хиляди души) подъ командата на Исметъ паша и че утре на 6. IX. щѣли да обсаждатъ малкото езеро и да бомбандиратъ селото Ахилъ, столицата на царъ Самуила, съ църква съградена още отъ царъ Бориса, сега въ развалини.

Въ островчето бѣха се насѣбрали около 20-30,000 жени, деца и старци, избѣгали отъ всички села, кждето бѣха станали сражения. Дадохме нареждане въ случай на бомбандировка да не се гърми. Прибрахъ всичкитъ прѣснати изъ острова възстаници. Избрахъ комисия отъ двама стари бѣлобради селяни и единъ старъ свещеникъ да посрещнатъ вой-

ската съ бълъ флагъ. Било е предадено на турцитъ, че въ острова сж всичкитъ войводи: Арсовъ, Чекаларовъ и др., и че дневно се готвѣло по 10-12 казана храна. (Предателството бѣ извършено отъ тур. арнаути — башибозукъ). По полунощъ около 40 души съ 7 лодки, потеглихме презъ езерото и се скрихме въ високата тръстъ въ частъ отъ плаваща земя, която тамъ наричатъ „коръ“. Отъ практика се знаеше, че щомъ нѣма сражение, на мирното население не се посѣгаше, поради което ние се отеглихме отъ острова, та да спасимъ по тоя начинъ подслонилото се население. При напускане на острова стана една трогателна сцена: жени, деца и старци плачеха, че ги оставяме безъ защита. Увещахме ги, че нашето напускане е за тѣхно добро и че и да останемъ, не ще можемъ да отбиемъ тази глътъ, която щѣше да навлѣзне подъ прикритието на топовнитъ гърмежи. Съ тѣзи увѣрения ние се отдрѣпнахме отъ острова.

Къмъ 8 часа сутринта войската обходи езерото съ 50-60 лодки и почна да обстрелва селото, но когато видѣ, че не се обаждатъ никой, стрелбата престана. Отреденигъ попове и старци даваха знакъ съ бѣли флагове на приближаващата се войска. Подъ клетвата и гаранцията на старцитъ, войската влезна въ селото. Като видѣ, че освенъ мирно население друго нѣма, и че мѣстото не отговаря за боева целъ, командирътъ смърми башибозука и не позволи никакви безчинства. На запитването „Защо бѣгате отъ селата“? отговорътъ бѣ: „Бѣгаме отъ комититъ, че ни искатъ хлѣбъ, а ние нѣмаме“. Даде се нареждане да се прибератъ всички по селата. Възстанието вече бѣ къмъ своя край.

Къмъ заходъ слънце чухме отъ могиликтъ условнитъ знаци, че въ селото нѣма войска и щомъ се съмна всичкитъ влезнахме въ селото Ахилъ посрещнати весело отъ населението, че го спасихме отъ сѣчъ и поругание.

А. Евтимовъ.

Коста Василевъ

Роденъ презъ 1880 г. въ с. Българско Блаца — Костурско, още отъ младини той посветилъ себе си въ служба на Родината.

Още дете, на 7-8 годишна възраст, сѣдбата му го отвежда въ Цариградъ, където завършва съ отличие фенерското училище и става кандидатъ за „голъма наука“.

Отпусната му е стипендия, обаче, баща му, напуска Цариградъ и отвежда съ себе си и малкия Коста въ България. Оставенъ самъ въ новата българска столица, съ трудолюбие и постоянство той припечелва прехраната си, и за запълване на образованието си отдава се на самообразование.

Още презъ 1900 година той влѣзна въ редоветъ на Организацията.

Презъ 1902 година южнитъ околии на Македония се раздрусватъ отъ опасни за организацията афери, които я поставятъ на страшно изпитание.

На 13 юлий 1902 г. пада убитъ въ с. Пжтеле Марко Лерински, а четата му разбита. На 20 августъ сжщата година е разбита друга чета около с. Попадия, а на 3 августъ с. г., пада убитъ въ с. Вишени ржководителя на Костурския районъ, Лазаръ Московъ. Настрѣхналъ отъ зачестилитъ афери, народътъ подири изходъ съ попълване на даденитъ жертви. За Леринско замина г. Папанчевъ, а за Костурско — Иванъ Поповъ, въ четата на когото влѣзна и Коста Василевъ. Презъ Цариградъ и Гърция четата бърза да се яви въ опредѣления ѝ районъ — Костурско.

Следъ шестъ месеченъ престой въ гръцкитъ затвори, останали отъ четата само трима души, тѣ продължиха пжтуването си за Костурско, обаче, още въ Гърция трѣбваше да дадатъ първата жертва. При минаването на рѣката Саламина единиятъ отъ тѣхъ стана жертва на водната стихия. Двама само — Иванъ Поповъ и Коста Василевъ — презъ една октомврийска нощъ минаха гръцката граница и се отзоваха въ с. Джуланища. Тежката зима, прикова всички организационни деятели, Иванъ Поповъ се крие въ с. Косинецъ и Дѣмбени, а Коста Василевъ въ Джуланища и Орманъ. Тѣ често напускатъ, обаче, скривалищата си и преоблѣчени, бродятъ селата и подготвяватъ народа за великото събитие. Преди Илинденъ, селянитъ сж изведени на открити военни упражнения, и двамата инструктори създадоха стегнатата фаланга отъ борци, които въ деня на саморазправата се хвър-

лиха въ борбата. Въ с. Смърдешъ на 13 априлъ 1903 г. Коста Василевъ, ведно съ всички четници отъ Костурско, приематъ бойното си кръщение, разбиватъ войската и си пробиватъ пжтъ къмъ планинитъ.

Въ възстанието той взема живо участие като подвойвода на Блацката чета. При Клисурата на 23. VII. 1903 г. командува лѣвия флангъ на четата, обсажда града, разбива идващитъ турски подкрепления и пленява цѣлия имъ обозъ. При Биглища на 28. VII. 1903 г. той командува селскитъ чети отъ Блацкия революционенъ центъръ. При Локвата на 29. VII. разузнавателния отрядъ на Хюсейнъ Паша биде разбитъ, а боризана му плененъ. К. В. усвоява чрезъ него турската сигнализация, и при Бигла и Невеска разстрои турскитъ планове и улесни тѣхното разбиване.

Турскитъ гарнизони изъ Костурско бѣха разбити, но въ Леринско тѣ бѣха по мѣстата си и необезпокоявани отъ никого почнаха да ставатъ застрашителни и нахални. Невешкия гарнизонъ на 29. VII. 1903 нападна с. Прокопана, изгори го и го ограби. Въ Невеска имаше повече отъ 500 турски войници. На 12 августъ костурскитъ възстанически сили окржжаватъ Невеската тритъ му страни, а северната оставатъ на леринци. К. В. е на първа линия: съ Блацката чета той поддържа огъня и осигурява вихрения настѣпъ на войводата Ив. Поповъ, и като сигналистъ заблуди турцитъ и въ редоветъ имъ създаде смутъ и анархия. Две хиляди пушки бѣхатъ олово върху главитъ на турскитъ войски, а повече отъ 500 бомби и не малко динамитъ разрушиха последната имъ опора въ казармата. Настѣпленieto на четитъ е стихийно, а въ самото градче, изъ улицитъ, почнаха ржкопашни боеве. Само за нѣколко часа гарнизонътъ е разбитъ, обезоръженъ и плененъ.

На 14 августъ Блацката чета е изпратена да даде отпоръ на настѣпващата къмъ височинитъ на Вичъ и Върбица армия на Хюсейнъ Паша. При Дробока четата е въ неравенъ бой. Турцитъ сж повече отъ 20.000 души, но устрема на четата да спре турския напѣнъ е удивителенъ. Никой не мръдва отъ позицията, обаче турцитъ застрашаватъ съ обкржжаване четата. Необходимо стана да се заематъ върховетъ на Дробока за да се запази Голината, за където войводата бърза да достигне и съ заемането ѝ да гарантира отсѣпленieto и на четата, която отбиваше турскитъ атаки въ Дробока. Турското настѣпление е стихийно. Оправнечитъ позиции при Дробока сж заети, и знамето — въ опасност. Почналъ се бѣше ужасенъ бой. Паднаха: Цильо Младеновъ, Трайко Миленски, Сотиръ, Христо Спировъ, Атанасъ Орловъ, Андрей Сидовъ ученици отъ Битилската гимназия, рѣдоцъ отъ Бобища — Никола Грънчаровъ, отъ Загоричени, и Зисо Василевъ отъ с. Олища, другари на К. В. Бомбитъ замѣстиха пушкитъ и четата успѣ да спаси себе си и знамето.

Боя при Дробока и Голината е фаталенъ за Костурско. Той отне отъ възстаницитъ нападательната инициатива. Трѣбваше човѣкъ съ качества на К. В. Той остана въ Костурско за звено, около което се групираха всички изгубили четитъ си четници. Съ редъ рисковани набѣги изъ Пополе и Саракина, той още дълго време държа Турция подъ възстанически кошмаръ.

Кѣсно, когато зимата затропа съ всичката сила на своята стихия, съ много други, той пое пжта на изгнанието, което го отведе въ затворитъ на „свободолюбива Гърция“.

Въ редоветъ на малцината останали още живи негови другари отъ 19 августъ н. г. и неговото мѣсто остана опразнено.

Поклонъ предъ неговата паметъ и Богъ да го прости!

Ил. Биолчевъ

Изъ живота на четитѣ

17 септемврий 1903 година. Тиха, чудно приятна нощ. Нашиятъ Мелнишки отрядъ отъ около 200 души четници следъ 5 голѣми сражения съ турски пълчища, движейки се изъ дебритѣ на легендария Пиринъ, около 2 часа следъ полунощъ, спрѣ за пренощуване и почивка далече надъ с. Влахи.

Една команда отъ 12 души четници на чело съ подпоручикъ Асенъ Партениевъ отиде въ махалата Поляна да земе храна за два деня.

18 септемврий. Преди изгрѣвъ слънце, изпратената команда въ Поляна се върна съ група селяни и нѣколко товара хлѣбъ, отвара, грозде и тютюнъ. Началникътъ на отряда, Капитанъ Юр. Стояновъ, скоро разпрѣдѣли донесенитѣ провизии, следъ като вземѣ високитѣ чукари надъ насъ съ фронтъ къмъ северо западъ. Войводата Дончо Златковъ зае дѣсния флангъ, Юр. Стояновъ и П. Дървинговъ центъра — до пжтеката за с. Влахи, а Яне Сандански — лѣвия флангъ.

Настанени и прикрити въ здраво укрепени позиции, решихме тукъ да прекараме цѣлия день. Така бѣ тогава: нощта наша, — денътъ на турцитѣ.

Селянитѣ разпразяха, че многоброенъ аскеръ често се движи по тия мѣста, предния день около 400 войници съ голѣмъ брой офицери минали отъ Мелникъ за Горна-Джумая и турцитѣ съветвали раята да мирува, да не чака помощъ отъ България, защото последната, по искането на Турция и под натиска на великитѣ сили, не само щѣла да кротува, но е взела и строги мѣрки на границата — да не пропустне нито единъ четникъ въ Македония, нито единъ бѣжанецъ — въ България.

— Разбира се, ние не даваме вѣра на тия турски лъжи — уйдурми, — заявиха селянитѣ; ние знаемъ колко голѣма е турската уплаха отъ възстанieto, отъ намѣсата на великитѣ сили и особено пѣкъ отъ една военна намѣса на България. И ако сега България не използва нашето възстание за да изтрѣгне ведно съ насъ свободата на Македония, това ще бѣде грѣшка съ фатални за насъ и за цѣлия български народъ последици.

— Дай Боже, дай Боже, така да е! — казваха, кръстейки се, селянитѣ.

Доволни отъ това що видѣха и чука, селянитѣ радостно заминаха за своето селище — Поляна.

Около 3 часа следъ обѣдъ, нашитѣ часови съобщиха, че отъ къмъ влашкитѣ колиби бавно се движи по пжтя къмъ насъ много турска войска. Следъ кратко съвѣщание на войводитѣ бърза заповѣдъ се даде: всѣки да се стѣга за походъ и бой.

И при поява на аскера никой да не стреля, безъ да чуе команда за това отъ началника на отряда. Азъ съмъ въ една позиция съ подпоручикъ Борисъ Стрезовъ.

Скоро аскерътъ се появи по пжтя водящъ за „Клетище“. Турцитѣ, на брой повече отъ 1000 души, сж вече предъ насъ на около 800 крачки. Тѣ бавно се движатъ изъ своя пжть Ние пѣкъ, съ пълни пушки и затаенъ джхъ, залѣгнаха въ своитѣ позиции, зорко следиме движението на неприятеля и съ трепетъ очакваме команда за стрелба.

Въ нашитѣ позиции сега е мъртва тишина. Сърдцето често и силно тупти. Дѣхътъ се спира въ гърлото. Преживѣваме моменти важни, решителни, сждбоносни за насъ.

Аскерътъ мина покрай насъ, преструвайки се че не ни вижда. Ние пѣкъ, уморени отъ дългия походъ, оставихме аскера да мине-замине, безъ да го безпокоимъ.

Вечеръта, около 10 часа, изпратихме една команда на чело съ Ив. Господаревъ и Трайко Ризовъ въ с. Влахи съ писмо до кмета на селото Т. Милевъ съ разни порѣчки и съ нареждане да докара при насъ първенцитѣ и предателитѣ отъ селото, поименно. Писмото бѣ подписано отъ Юр. Стояновъ, безъ знанието на Яне Сандански, родомъ отъ сжщото село Влахи.

Веднага следъ първата команда изпратихме втора команда на чело съ Асенъ Партениевъ въ махалата „Поляна“ съ порѣчка: да ни се изнесе презъ сжщата нощъ храна за още единъ день. Следъ това се спуснахме на долу и се настанихме за спане въ зимовницитѣ и плѣвника надъ село Влахи.

Г. Ив. Бѣлевъ

Пощенската служба при Вжтрешната Македоно-одринска революционна организация преди Илинденъ

[Продължение отъ книга 7 (77)].

Въ началото комитетътъ употребяваше едно симпатично мастило, което се откриваше съ разтворъ на известенъ химикалъ, обаче, този разтворъ зацапваше хартията доста много, а пѣкъ и съдържанието на тайното писмо оставаше за винаги открито — обстоятелство доста рисковано, защото при единъ ненадѣненъ обискъ лесно би попаднало едно такова писмо въ ржцетѣ на властѣта. Това химическо мастило се замѣни съ друго, което тоже се откриваше пакъ съ химикалъ.

Второто химическо мастило имаше това преимущество, че не оставаше никакви следи по книгата, но то имаше и единъ дефектъ — откритото писмо скоро изчезваше за винаги отъ хартията и следователно не можеше да служи за оправдание или за нѣкакво доказателство. Това наложи нуждата да се потърси друго нѣкое химическо мастило, съ кое-

то ще може да се открива и да се скрива на нѣколко пжти съдържанието на писмото. И действително подобенъ химически съставъ можа да се намѣри и да се приложи.

Всички ржководители, които бѣха натоварени да водятъ писмената комитетска кореспонденция, се сѣщатъ за всички видове химически мастила, съ които си служеха и добре знаятъ голѣмата практичностъ на последното симпатично мастило, употребявано до 1903 г. Съ своето свойство то не можеше да даде поводъ за съмнение, било въ неоткрито състояние, било следъ като се е дешифрирало.

Помня, едно подобно писмо на Гоце Делчевъ, изпратено въ Атина презъ месецъ августъ 1902 г., бѣ ми предадено въ Атинския затворъ „Палей Стратонъ“ (старата казарма), кждето гърцитѣ ни бѣха арестували. Не зная по чие внушение следственитѣ

власти единъ денъ направиха въ затвора ненадѣнъ обискъ и това писмо заедно съ други нѣкои частни мои писма бѣха прибрани отъ следователя.

Като резултатъ отъ този обискъ очаквахме следователятъ да ни извика за нѣкои допълнителни сведения и изследвѣния. Следъ два дена г. Ангелидисъ — така се казваше той — ме повика и ми зададе нѣкои въпроси относно съдържанието на известни мои писма. Запитанъ бѣхъ, защо въпросното писмо бѣ така зицапано? Отговорихъ му, че това писмо ми бѣ изпратено отъ . . . Корча, отъ зетъ ми, който тамъ е бояджия! Отъ едната страна съдържанието на писмото бѣ просто и наивно и не можеше да даде никому поводъ за съмнение. Единствено подозрѣние можеше да възбуди не добре още изчезналитъ следи отъ химическия разтворъ, употребенъ за откриването му.

Дѣдо Василъ Калуца отъ с. Загоричане, куриеръ-ятакъ на костурскитъ чети.

Датата на писмото умѣло бѣ откъсната преди то да ми се предаде въ затвора, но следователятъ обърна внимание именно на тази липса и повторно ме запита?

— Защо е скъсано заглавието на писмото?

Безъ особено стѣснение му обяснихъ, че това е станало въ

момента, когато изкарвахъ писмото отъ плика, — имало е вѣроятно слепване на плика съ самото писмо!

Къмъ съдебното дѣло по арестуванитъ българи въ Атина презъ 1902 г. е пришито и писмото на Гоце Дѣлчевъ безъ никой да подозира, че то е написано съ симпатично мастило и съ шифъръ и че то има доста интересно съдържание...!

* * *

Пощата на революционната организация имаше сжщо така въведени разнитъ начини за „бързо“ и „твърде бързо“ пренасяне на изпращанитъ писма. Обикновенитъ писма се изпращаха, както по-горе казахме, съ „пошалионкитъ“, тѣзи, обаче, които

трѣбваше да се предаватъ по-скоро и съ важни съдържания, се препращаха по най-прѣжитъ пѣтища съ куриеръ — често пѣти последниятъ, яхналъ нѣкое муле или, конь препускаше презъ нивитъ, за да стигне по-скоро на означения пунктъ.

Имало е случаи такива съобщения да бждатъ предавани отъ село въ село при една обща верига отъ около 40—50 клм. дължина за доста късо време — само за 3-4 часа. Въ известни пунктове веригата се разклоняваше и по други направления, за да може комитетската заповѣдъ да се разнесе веднага по цѣлия районъ.

Този бързъ начинъ за предаване веднага нарежданията на революционното началство се прилагаше често пѣти въ Костурско. Благодарение на тази мѣрка на 20 мартъ 1903 г. костурскитъ чети заедно съ четата на Борисъ Сарафовъ можаха незредими да се изтеглятъ отъ с. Смърдешъ, кждето бѣха заобиколени отъ турска войска.

Тогава районнитъ ръководители пришиха едно писмо въ гѣнкитъ на разкъсанитъ дрехи на „говедарчето“, което изнасяше на кѣра селския добитъкъ и това писмо веднага бѣ предадено на селската комисия въ близкото село Вѣмбелъ, отъ кждето съ „твърде бърза поща“ и предъ очитъ на турцитъ се препрати по всички села. Благодарение на това съобщение заобиколенитъ съ гжстъ кордонъ чети въ с. Смърдешъ бидоха спасени, понеже селскитъ чети на околнитъ села Вѣмбелъ, Вѣрбникъ, Лобаница, Косинецъ, Джмбени и Габрешъ, на време се явиха въ помощъ и въ гърбъ изнеадаха турската войска.

Момчето, което като говедарче пренесе въпросното писмо, бѣше десетъ-годишния *Димитъръ Митрушевъ*, който по-после постѣпи въ Военното училище и, като офицеръ, бѣ убитъ при боеветъ срещу френскитъ войски при Криволакъ, още въ началото на Европейската война.

Сжщо така бѣше изпратено съ „твърде бърза поща“ и окръжното, съ което се обявяваше възстанието. Това окръжно бѣше връчено въ единъ срокъ отъ четири до петъ часа въ всички костурски села — на брой около 80, безъ да се пропуснатъ и такива, които се намираха въ най-отдалеченитъ краища.

Българката въ костурско, сподѣляйки напълно несподитъ на революционното дѣло, е била организирана и подпомагаше всячески на комитетата, но услугитъ ѝ като „пошалионка“ бѣха незамѣними. Тѣпърва тѣзи услуги ще има да се преценятъ и на македонката ще се даде заслужената почитъ!

Лазо Т. Киселинчевъ

Какъ работятъ другитъ народи

Примѣръ за подражание

На уводно мѣсто въ в-къ „Зора“ бр. 5166 четемъ следната статия отъ г. П. Доревъ.

„Всѣка година въ края на м. августъ въ Штутгартъ, Германия, открива заседанията си Германския институтъ за нѣмцитъ, които живѣятъ въ чужбина. Институтътъ има за задача да се грижи за културния и стопаски напредѣкъ на 35 милиона нѣмци, разпрѣснати по всички страни на свѣта — сама Германия брой 65 милиона души

Сжщо и въ Чехословакию, всѣка година на пролѣтъ, въ заседателната зала на парламента и въ присѣдственото на представители на законодателнитъ тѣла, армията, областнитъ управления, централната власт, черквата, университетитъ, народнитъ сдружения и др. се откриватъ заседанията на Чехосло-

вакия институтъ за чехословацитъ, живущи въ чужбина. Тази конференция, подъ покровителството на Масарикъ, има за цель да припомни на всички чехословаки, че въ чужбина живѣятъ 4 и четвъртъ милиона тѣхни сънародници, които, културно и народностно, иматъ еднакви чувства и интереси съ своитъ родни братя въ Отечеството.

И въ Полша, и други държави работятъ по сжщия начинъ — въ рамкитъ на международното право. Никой не критикува тая естествена дейность на всѣки народъ, да пази своята народность да се грижи за човѣшката и културна сѣдба на своитъ сънародници въ чужбина.

Една тѣпла може да вика, споредъ настроението си „осанна и разпни го“, но една държава и едно правителство не може да раздвоява своя народъ, да накрѣняватъ най-сѣкровенитъ му чувства и идеали. Това разбиратъ въ чужбина; това трѣбва да разберемъ и ние“.